

WIJ VAN WC-EEND, ADVISEREN ....

Wetenschap met boter, kaas (vlees) en eieren

De wetenschap als reclamebureau

Inhoud

Samenvatting.....	4
1. Inleiding.....	6
2. Positieve gezondheidsclaims over vlees, zuivel en eieren in de media getoetst.....	7
2.1 Toetsing wetenschappelijke publicaties.....	7
2.2 Toetsing nieuwsberichten.....	8
2.3 Conclusie.....	10
3. Opvallende samenwerking tussen sector en wetenschap.....	11
3.1 British Egg Industry Council en de University of Surrey.....	11
3.2 National Cattlemen's Beef Association en University of Texas Medical Branch.....	11
3.3 Nederlandse Zuivel Organisatie en Wageningen Universiteit en Researchcentrum.....	12
3.4 Onderzoekers met directe banden met de sector.....	15
3.5 Conclusie.....	16
4. Wetenschappelijke onafhankelijkheid, transparantie en volksgezondheid.....	17
4.1 Richtlijnen.....	17
4.2 Universiteiten onvoldoende transparant.....	18
4.3 Overheidsfinanciering wordt minder, contractonderzoek neemt toe.....	19
4.4 Wie betaalt, bepaalt?.....	21
4.5 Risico's voor de volksgezondheid.....	23
4.6 Conclusie.....	26
5. De zuivelcasus.....	27
5.1 Van oudsher sterke banden.....	27
5.2 Drie bijzondere hoogleraren.....	27
5.3 Bijzonder NZO hoogleraar Hiddink.....	28
5.4 Global Dairy Platform en WUR.....	30
5.5 'Wageningen' over de schreef?.....	32
5.6 Conclusie.....	34
Bijlagen.....	35
Bijlage 1.....	35
Bijlage 2.....	36
Bijlage 3.....	39
Bronnen.....	43

Samenvatting

In de media is steeds vaker te lezen over wetenschappelijk onderzoek waarin bijvoorbeeld wordt geclaimd dat een ei “superfood” is en melk drinken “helpt tegen hart- en vaatziekten”. Opvallende uitspraken, die door veel media zonder kanttekeningen gretig worden overgenomen. Wakker Dier deed onderzoek naar het wetenschappelijk onderzoek zelf. We deden een steekproef rondom mediaberichten over wetenschappelijk onderzoek waarin gezondheidsclaims staan over vlees, zuivel en eieren (hfd 2). Daarnaast onderzochten we de verwevenheid tussen de wetenschap en vee-industrie bij deze onderzoeken (hfd 3). We onderzochten tevens de correctiemechanismen die de wetenschap heeft ingebouwd tegen de groeiende commerciële druk (hfd 4). Ten slotte keken we als casus specifiek naar de relaties tussen de Nederlandse zuivelindustrie en Wageningen Universiteit (hfd 5).

Toetsing wetenschappelijke publicaties en nieuwsberichten

Uit een steekproef van Stichting Waker Dier naar 25 recente wetenschappelijke publicaties waarin positieve gezondheidseffecten van vlees, zuivel en eieren worden geclaimd, blijkt dat de helft (12) financiering kreeg van de sector waarbij bij vier onderzoeken, de onderzoekers directe persoonlijke banden hadden met de sector. In 9 van deze onderzoeken was sprake van een discutabele beperkte onderzoeksopzet. Vijf maal werd door de betrokken universiteiten een persbericht uitgebracht met discutabele en niet onderbouwde gezondheidsclaims. De WUR claimde zelfs als titel van een persbericht dat melk helpt tegen hart- en vaatziekten, terwijl de onderzoekers in hun publicatie juist expliciet waarschuwen dat je dit niet mag concluderen uit hun onderzoek. De media lijkt zich al te gemakkelijk om de tuin te laten leiden. Wakker Dier onderzocht 74 nieuwsberichten in de media die gebaseerd waren op deze onderzoeken. Slechts 8 (11%) van deze mediaberichten konden als genuanceerd worden beschouwd. Bij circa de helft van de berichten was er geen sprake van neutrale berichtgeving. Meestal werd de partijdige financiering niet vermeld, wederhoor werd vrijwel niet toegepast en ongezonde producteigenschappen bleven vaak onvermeld. De sector lijkt hiermee grote invloed te hebben op het wetenschappelijk onderzoek naar haar eigen producten, terwijl de media hier amper rekening mee lijkt te houden. Er lijkt alle ruimte te zijn bij wetenschap en media om de consumenten met commerciële wetenschap te misleiden.

Wetenschappelijke onafhankelijkheid, transparantie en volksgezondheid

Nog steeds geven universiteiten geen volledige transparantie over externe financiering en nevenwerkzaamheden van onderzoekers. De ‘Verklaring van wetenschappelijke onafhankelijkheid’ die dit moest waarborgen is door overheid afgedaan als “bureaucratische rompslomp”, en zelfs de invoering van het vrijblijvende landelijke register met nevenwerkzaamheden is er door tegenwerking van de universiteiten nooit gekomen. Ook de toezegging van de universiteiten om via hun website op de persoonlijke profielpagina’s van hoogleraren en onderzoekers melding te maken van alle relevante nevenfuncties en sponsoring, is nog steeds verre van volledig. Volgens het NOWT zijn er anno 2010 zelfs geen exacte cijfers over het aantal bijzonder hoogleraren bekend.

Naast de gebrekkige transparantie, zorgt ook de achterblijvende overheidsfinanciering – min 18% in de periode 1995-2007 – volgens de KNAW dat universiteiten en onderzoekinstellingen te veel afhankelijk worden van externe onderzoekopdrachten – de zogenaamde ‘derde geldstroom’. Volgens de VSNU is het bedrag voor dit derde geldstroomonderzoek tussen 1997 en 2003 sterk gegroeid, van 404 naar 594 miljoen euro (+47%). Recentere cijfers ontbreken helaas.

Volgens de Centrum voor Ethiek en Gezondheid (CEG) werken deze ontwikkelingen ‘crowding out’ en ‘marktfalen’ in de hand, en komt de traditionele academische taak van fundamentele kennisontwikkeling in de knel. Vooral voor het bedrijfsleven interessante onderzoeken worden uitgevoerd, ten koste van bijvoorbeeld onderzoek dat van groot belang is voor de volksgezondheid. Daarnaast blijkt dat bij onderzoek welke is gefinancierd door een commerciële partij, 4 tot 8 maal vaker een gunstige uitkomst voortkomt. Verschillende onderzoekers waarschuwen dat de aangetoonde vooringenomenheid van wetenschappers ten gunste van de sector potentieel grote gevolgen kan hebben voor de volksgezondheid door beïnvloeding van overheid, voedingsrichtlijnen en de publieke opinie.

De zuivelcasus

Met name toegepast technisch en agrarisch onderzoek wordt gefinancierd vanuit derde geldstromen, stelt KNAW. Daarnaast blijkt dat de drankenindustrie, waaronder zuivel, zeer actief is in financiering van wetenschappelijk onderzoek. Dit kan directe invloed hebben op de volksgezondheid. Dat gesponsord onderzoek significant vaker gunstig is voor het product van de sponsor, is onder andere aangetoond bij melkonderzoek. Dat maakt de relatie tussen Wageningen Universiteit en de zuivelsector een zeer interessante om kritisch onder de loep te nemen. De leden van de Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO) hebben een gezamenlijke omzet van circa zeven miljard euro. De NZO financiert en faciliteert onder andere bijzondere hoogleraren, onderzoek, (inter)nationale netwerken, workshops en symposia voor wetenschappers, voedingskundigen en huisartsen, een wetenschappelijk tijdschrift, kennisinstituten en voorlichtingbureaus.

Er staan dit jaar drie bijzonder hoogleraren op de loonlijst van de WUR die gefinancierd worden door de NZO. Allen hebben naast deze functie nog steeds commerciële functies in de zuivelindustrie. Daarnaast is er de fysieke aanwezigheid van opleiding-, onderzoeks- en ontwikkelcentra van de zuivelindustrie in Wageningen, zoals het binnenkort te vestigen onderzoekslab van FrieslandCampina en zelfs the International Dairy School als onderdeel binnen WUR. Opvallend is dat recente persberichten, publicaties en activiteiten van hoogleraren en onderzoekers van WUR bijdragen aan de meest recente doelstelling van het internationaal samenwerkingsverband van de zuivelindustrie, the Global Dairy Platform: het neutraliseren van het negatieve imago van melkvet bij beleidsmakers en professionals in de gezondheidszorg. Zo werd bijvoorbeeld een meta-analyse gedaan waaruit WUR de feitelijk onjuiste en misleidende conclusie trok dat ‘Melk goed [is] tegen hart- en vaatziekten’. De betreffende meta-analyse is een onderzoeksvorm waarbij relatief makkelijk de uitkomsten te sturen zijn en waarbij is aangetoond dat het vaker voor de sponsor gunstigere uitkomsten geeft dan bij niet gesponsord onderzoek. Wageningen lijkt zich weinig gelegen te laten liggen aan de Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening. WUR is ook slechts ten dele transparant over de financiering en nevenfuncties van haar bijzondere NZO hoogleraren. Het is zelfs zeer de vraag of WUR haar eigen gedragscode naleeft.

1. Inleiding

Wij van WC-Eend

Het is vanzelfsprekend dat de vlees-, zuivel- en eiersector (hierna de sector) ons wil doen geloven dat hun producten goed zijn voor onze gezondheid, en daarom vooral meer gegeten moeten worden. Werden vroeger daarvoor nog de gangbare reclamekanalen gebruikt, nu lijkt in toenemende mate wetenschappelijk onderzoek gebruikt te worden als een soort reclamemiddel. Met grote regelmaat verschijnen wetenschappelijke publicaties die bijvoorbeeld claimen dat een ei “superfood” is en melk “ontegenzeggelijk gezond”. Opvallende uitspraken, die door de media gretig worden overgenomen maar wetenschappelijk zeer discutabel zijn.

Positieve gezondheidsclaims over vlees, zuivel en eieren in de media getoetst

Hoe deugdelijk zijn deze positieve gezondheidsclaims die de media halen eigenlijk? Is er daadwerkelijk sprake van onafhankelijk wetenschappelijk onderzoek? Of speelt de sector op de achtergrond een rol, bijvoorbeeld door (mede)financiering van het onderzoek, of zelfs directe banden met de auteurs? En wat is de rol van de media zelf? Is er sprake van een genuanceerde verslaggeving waarbij bijvoorbeeld wederhoor wordt toegepast? Of wordt het nieuws (aangedikt) doorgegeven, waarbij ongezonde producteigenschappen onderbelicht en eventuele sponsoring onvermeld blijven?

Om hier een beeld van te krijgen heeft Wakker Dier 25 wetenschappelijke publicaties over de positieve gezondheidseffecten van vlees, zuivel en eieren die de afgelopen vijf jaar de Nederlandstalige media haalden, in kaart gebracht. Daarnaast zijn de nieuwsberichten die hieruit voortvloeiden kritisch onder de loep genomen.

Wetenschappelijke onafhankelijkheid en volksgezondheid in het geding?

"Melkvet is van de dierlijke vetten het meest cholesterol verhogend, want er zit het meeste verzadigd vet in. Anderhalf keer zoveel als in spek ... De zuivelindustrie heeft goede relaties met wetenschappers, en die kunnen zonder probleem studies en publicaties leveren waar het imago van melkvet mee kan worden opgekrikt"

Prof. dr. Martijn B. Katan, hoogleraar Voedingsleer aan de Vrije Universiteit Amsterdam (Katan, 2010)

Wakker Dier zet vraagtekens bij de sterke banden tussen de sector en de wetenschap. Leidt dit tot ontoelaatbare belangenverstremming, ten koste van de wetenschappelijke integriteit en mogelijk zelfs de volksgezondheid? Om hier een beeld van te krijgen worden bestaande richtlijnen betreffende wetenschappelijke integriteit en ontwikkelingen die hierbij mogelijk een rol spelen in kaart gebracht. Gezien de prominente rol van Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR) op het gebied van landbouw- en voedingswetenschappen, worden als casus de banden van deze universiteit met de Nederlandse zuivelsector en hun werkwijze belicht.

2. Positieve gezondheidsclaims over vlees, zuivel en eieren in de media getoetst

2.1 Toetsing wetenschappelijke publicaties

In dit hoofdstuk zijn de wetenschappelijke publicaties die ten grondslag lagen aan de positieve nieuwsberichten kritisch onder de loep genomen. Hoe vaak zijn deze onderzoeken door de sector gefinancierd? En zijn er opvallende overeenkomsten tussen de onderzoeken?

Algemeen

In totaal zijn 25 recent wetenschappelijke publicaties over positieve gezondheidseffecten van melk, eieren of vlees die de media halen in kaart gebracht.¹ Er is geprobeerd per productgroep tien publicaties te identificeren, maar dit is niet gelukt. Ook bestrijken sommige publicaties meerdere productgroepen. Uiteindelijk waren 12 publicaties gerelateerd aan zuivel, 8 aan eieren en 12 aan vlees (zie Tabel 1), die op één na allemaal in wetenschappelijke *peer review* tijdschriften zijn verschenen.²

Bijna de helft van de positieve publicaties is door de sector gefinancierd

Van de 25 publicaties werden 12 (48%) door de sector (mede)gefinancierd (zie Tabel 1). Het betrof vijf van de 12 aan zuivel gerelateerde onderzoeken (42%), vier van de acht eieronderzoeken (50%), en drie van de 12 vleesonderzoeken (25%). De door de sector gefinancierde onderzoeken richten zich alleen op de eigen productgroep. Bij 12 publicaties (48%) was geen sprake van financiering door de sector. Bij één publicatie (4%) kon de financiering niet worden achterhaald.

Tabel 1. Overzicht van de geïnventariseerde wetenschappelijke publicaties, onderverdeeld op financiering en uitgezet tegen productgroep. Sommige publicaties hadden betrekking op meerdere productgroepen.

Financiering sector	Aantal publicaties	Percentage publicaties	Aantal zuivel	Aantal eieren	Aantal vlees
Ja	12	48%	5	4	3
Nee	12	48%	6	4	9
Onbekend	1	4%	1		
Totaal	25	100%	12	8	12

¹ Zie Bijlage 1 voor een toelichting van de gebruikte methode

² Zie Bijlage 2 voor een overzicht van door de sector gefinancierde onderzoeken

Beperkte opzet en selectieve vergelijkingen

De door de sector gefinancierde publicaties die in de media komen vertonen een aantal opmerkelijke overeenkomsten. Bij 9 van de 12 gefinancierde onderzoeken betreft het een kleine groep proefpersonen (15 tot 152) die gedurende een relatief korte tijd (één sessie tot één jaar) op een (zeer) specifiek dieet/voedsel supplement worden gezet. Vanuit deze beperkte opzet worden een aantal conclusies getrokken over de bijdrage van deze producten aan de gezondheid, bijvoorbeeld om af te vallen of het voorkomen van hart- en vaatziekten. Selectieve vergelijkingen worden niet geschuwd. En voorbeeld hiervan is het onderzoek naar het effect van het eten van eieren in plaats van bagels als ontbijt om vervolgens te concluderen dat eieren kunnen helpen bij afvallen. Voor de media worden de conclusies geregeld omgezet naar persberichten met suggestieve titels. Zie Bijlage 2, Tabel 5 voor een overzicht van de door de sector gefinancierde onderzoeken. Tabel 6 in deze bijlage geeft een overzicht van de door de sector gefinancierde onderzoeken, hun opzet, conclusie, en de hieruit volgende nieuwstitels.

2.2 Toetsing nieuwsberichten

“Een journalist is een poortwachter, geen doorgeefluik... ik denk dat de gedachte — geen wetenschappelijk bericht in de krant zonder wederhoor, zonder dat je je van meer kanten hebt laten inlichten — de moeite van het overwegen waard is”

*Bekroond wetenschapsjournalist Hans van Maanen
in ‘Hoor en wederhoor in de wetenschapsjournalistiek’ (Maanen, 2007)³*

In dit hoofdstuk zijn de positieve nieuwsberichten die als gevolg van de wetenschappelijke publicaties zijn verschenen kritisch bekeken. Is er sprake van genuanceerde berichtgeving en zijn er opvallende overeenkomsten?

Methode

Bij de bepaling of er sprake was van genuanceerde berichtgeving, is onderscheid gemaakt tussen nieuwsberichten die over niet-gefinancierd onderzoek gingen en nieuwsberichten die over gesponsord onderzoek gingen. Bij berichtgeving over niet-gefinancierd onderzoek moet aan minstens twee van de volgende drie indicatoren worden voldaan: neutrale berichtgeving (geen overdreven/onjuiste titels of uitlatingen), het toepassen van wederhoor en het noemen van ongezonde (kritische) producteigenschappen. Bij berichtgeving over gefinancierd onderzoek is als extra indicator ook gekeken of het nieuwsbericht hier melding van maakte. Om in dit geval van genuanceerde berichtgeving te spreken moet daarom aan minstens drie van in totaal vier indicatoren worden voldaan.⁴

³ In 2007 won Volkskrant-columnist Van Maanen de Van Walreeprijs van de Koninklijke Akademie van Wetenschappen (Volkskrant, 2007).

⁴ In Bijlage 1 staat beschreven hoe de nieuwsberichten geïnventariseerd zijn.

Algemeen

In totaal zijn 74 positieve nieuwsberichten die naar de 25 publicaties refereerden in kaart gebracht. Bij 35 nieuwsberichten (47%) ging het om niet-gefinancierd onderzoek, bij 39 nieuwsberichten (53%) betrof het wel publicaties die door de sector waren (mede)gefinancierd.

Berichtgeving over niet-gefinancierd onderzoek

Uiteindelijk konden slechts 3 (9%) van de 35 nieuwsberichten over niet-gefinancierd onderzoek als genuanceerd worden aangemerkt, omdat aan twee van de drie indicatoren werd voldaan (zie Tabel 2). In totaal was er 22 maal (63%) sprake van neutrale berichtgeving, geen enkele keer werd wederhoor toegepast, en slechts vier keer (11%) werden ook ongezonde eigenschappen van het product vermeld.

Tabel 2. Overzicht van de berichtgeving over niet-gefinancierd onderzoek. Deze nieuwsberichten worden als genuanceerd aangemerkt wanneer aan twee van de drie vermelde indicatoren wordt voldaan.

Genuanceerde berichtgeving	Aantal	% Aantal	Neutrale verslaggeving	Wederhoor	Vermelding ongezonde eigenschappen
Ja	3	9%	3	0	3
Nee	32	91%	19	0	1
Totaal	35	100%	22 (63%)	0 (0%)	4 (11%)

Berichtgeving over gefinancierd onderzoek

Van de 39 nieuwsberichten over door de sector (mede) gefinancierd onderzoek konden slechts 5 (13%) als genuanceerd worden aangemerkt, omdat aan drie van de vier indicatoren werd voldaan (zie Tabel 3). In totaal was er 17 maal (44%) sprake van neutrale verslaggeving, zeven keer (18%) werd wederhoor toegepast, 14 keer (11%) werden ook ongezonde eigenschappen van het product vermeld, en slechts 11 keer (28%) werd vermeld dat het om gesponsord onderzoek ging.

Tabel 3. Overzicht van de berichtgeving over door de sector gefinancierd onderzoek. Deze nieuwsberichten worden als genuanceerd aangemerkt wanneer aan drie van de vier indicatoren wordt voldaan.

Genuanceerde berichtgeving	Aantal	% Aantal	Neutrale verslaggeving	Wederhoor	Vermelding ongezonde eigenschappen	Vermelding financiering onderzoek
Ja	5	13%	3	5	5	3
Nee	34	87%	14	2	9	8
Totaal	39	100%	17 (44%)	7 (18%)	14 (36%)	11 (28%)

Positieve uitlatingen worden veelal zondermeer overgenomen of aangedikt

Tussen de nieuwsberichten bestaan een aantal opvallende overeenkomsten. De media neemt (overdreven) positieve uitlatingen op basis van wetenschappelijk onderzoek veelal zondermeer (van elkaar) over, en vertaalt deze geregeld in suggestieve of onjuiste titels en uitspraken. In Bijlage 3 zijn de voorbeelden hiervan op een rij gezet.

2.3 Conclusie

Hoewel het om een beperkte steekproef gaat, blijken 12 van de 25 wetenschappelijke publicaties (48%) over positieve gezondheidseffecten van melk, eieren of vlees die de afgelopen vijf jaar de media haalden, door de sector (mee)gefinancierd te zijn. Negen van deze 12 publicaties vertonen een aantal opmerkelijke overeenkomsten. Hierbij gaat het om een kleine groep proefpersonen (15 tot 152) die gedurende een relatief korte tijd (één sessie tot één jaar) op een (zeer) specifiek dieet/voedsel supplement wordt gezet. Vanuit deze beperkte opzet worden een aantal conclusies getrokken over de bijdrage van deze producten aan de gezondheid, bijvoorbeeld om af te vallen of het voorkomen van hart- en vaatziekten. In de media worden de conclusies geregeld met suggestieve titels neergezet.

De rol van de media is bij de verspreiding van gezondheidsclaims doorslaggevend. Helaas moet geconcludeerd worden dat er zelden sprake is van genuanceerde verslaggeving: bij elkaar genomen konden slechts 8 van de 74 nieuwsberichten (11%) als genuanceerd worden aangemerkt. Bij circa de helft van de berichten was er geen sprake van neutrale berichtgeving, maar werden conclusies vertaald naar suggestieve of onjuiste titels en uitspraken. Meestal werd de partijdige financiering niet vermeld, wederhoor werd vrijwel niet toegepast en ongezonde producteigenschappen bleven vaak onvermeld. Ook is het opvallend dat de media (overdreven) positieve uitlatingen op basis van (door de sector betaald) wetenschappelijk onderzoek veelal zondermeer (van elkaar) overneemt. Het heeft er kortom alle schijn van dat de achterliggende wetenschappelijke publicatie vrijwel nooit kritisch wordt bekeken, alvorens tot berichtgeving wordt over gegaan. Door dit gebrek aan genuanceerde berichtgeving kan de sector met gesponsord onderzoek al snel haar voordeel doen.

3. Opvallende samenwerking tussen sector en wetenschap

In dit hoofdstuk wordt gekeken of er, naast directe financiering, ook sprake is van andere opvallende samenwerking tussen wetenschap en de sector. Worden de publicatie van de onderzoeken en persberichten bijvoorbeeld bewust getimed? En hebben onderzoekers zelf directe banden met de sector?

3.1 British Egg Industry Council en de University of Surrey

Het door de British Egg Industry Council (BEIC) gefinancierde onderzoek van Harman (2009) naar het effect van twee eieren bij energiearm dieet op cholesterolgehalte werd al in september 2008 gepubliceerd. Maar op 12 februari 2009 – vlak voor Pasen – wordt het onderzoek door de University of Surrey middels een subliem getimed suggestief persbericht opnieuw in de media gebracht: “Two-egg diet cracks cholesterol issue” (UoS, 2009). De positieve nieuwsverslaggeving werd door BEIC duidelijk gewaardeerd, aangezien hetzelfde trukje in maart 2010 opnieuw werd toegepast. Deze keer deed Ruxton een literatuurstudie naar gezondheidsaspecten van eierconsumptie (Ruxton, 2010). In het persbericht van Manchester Metropolitan University, getiteld “‘Superfoods’ research - Benefits of eggs analysed”, worden eieren door de onderzoekers meermalen als “superfood” aangeprezen (MMU, 2010).

3.2 National Cattlemen's Beef Association en University of Texas Medical Branch

Ook het door National Cattlemen's Beef Association (NCBA) gefinancierde onderzoek door Symons (2007) getuigt van een innige band tussen sector en wetenschap. Tijdens één sessie wordt direct na het eten van 117 gram mager rundvlees de synthese van spiereiwitten gemeten bij tien 70-jarigen en tien 40-jarigen. Er blijkt geen verschil in eiwitsynthese te zijn. Het persbericht van de University of Texas Medical Branch (UTMB) laat voor de sector vervolgens niets te wensen over: “Where's the beef? Not enough of it is on elders' plates, muscle-metabolism study suggests” (UTMB, 2007a). Vervolgens adverteert de UTMB in haar nieuwsbrief richting de sector dat zij er voor heeft gezorgd dat dit persbericht door het internationale persbureau Reuters over de hele wereld is verspreid (UTMB, 2007b).

3.3 Nederlandse Zuivel Organisatie en Wageningen Universiteit en Researchcentrum⁵

“Melk onmiskenbaar gezond voor de mens”

"In melk zitten een groot aantal gezonde en onmisbare voedingsstoffen die veel consumenten niet via andere producten in voldoende mate binnenkrijgen ... Het is daarom waarschijnlijk dat een dalende zuivelconsumptie de volksgezondheid schaadt"
Persbericht WUR over inauguratie van NZO bijzonder hoogleraar prof.dr.ir. van Hooijdonk (WUR, 2007)

De Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR) bleek ook niet gespeend van het verspreiden van voor de Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO) bevallige persberichten. Voor de inauguratie van prof.dr.ir. van Hooijdonk als bijzonder hoogleraar zuivel, stuurt de WUR een persbericht uit met de ronkende titel "Melk onmiskenbaar gezond voor de mens" (WUR, 2007). De leerstoel wordt voor 100% door de NZO bekostigd en tevens blijft de hoogleraar deeltijd werkzaam voor Campina. Het persbericht is echter gespeend van elke vorm van terughoudendheid die verwacht mag worden bij dergelijke belangenverstrengeling. Het persbericht stelt: "In melk zitten een groot aantal gezonde en onmisbare voedingsstoffen die veel consumenten niet via andere producten in voldoende mate binnenkrijgen". Vervolgens wordt gesuggereerd dat het "daarom waarschijnlijk [is] dat een dalende zuivelconsumptie de volksgezondheid schaadt". Het suggestieve en discutabele persbericht werd door de meeste media, waaronder serieuze media als dagblad Trouw, veelal zonder kritische kanttekening opgepikt.⁶ De claim door van Hooijdonk lijkt op zijn minst in tegenspraak met de deskundige inschatting in een publicatie van het blad van de Wereldgezondheidsorganisatie. Zij gaan er juist vanuit dat de door de Europese unie gestimuleerde zuivelconsumptie een toename van hart- en vaatziekten veroorzaakt met duizenden doden per jaar tot gevolg (WHO, 2008).

WC-eend citeert WC-eend

De opzienbarende claims die van Hooijdonk in zijn inaugurele rede naar voren haalt vinden hun oorsprong in het door de Amerikaanse National Dairy Council gesponsorde onderzoek van McCarron (Hooijdonk, 2007). In dit onderzoek concludeert McCarron dat de consumptie van drie tot vier porties zuivel per dag bij zwaarlijvige mensen zorgt voor een verminderde hoge bloeddruk, gewichtsverlies en verlaagde kans op diabetes type 2. Dit zou op zijn beurt een besparing in gezondheidskosten opleveren van maar liefst 200 miljard dollar in vijf jaar (McCarron, 2004). McCarron heeft al jaren hechte banden met de Amerikaanse zuivelsector en is hierdoor veel gesponsord – maar ook bekritiseerd (Bioinfobank, 2010). Zo werden zijn dubieuze onderzoekconclusies en banden met de sector al eerder ruimhartig besproken in het vakblad Nature (Chertow, 2003).

⁵ Zie hoofdstuk 5 'De zuivelcasus' voor een uitgebreidere bespreking van de banden tussen de Nederlandse zuivelsector en de Wageningen Universiteit (pagina 27).

⁶ Zie Bijlage 3, Tabel 7 voor een overzicht van positieve uitlatingen door de media

Trouw: <http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/nieuws/article/detail/1374506/2007/10/11/Melk-is-echt-gezond.dhtml>

“Joris Driepinter had toch gelijk”

Ook is de presentatie van het door NZO gefinancierde Wageningse onderzoek naar zuivelconsumptie in relatie tot hart- en vaatziekten een illustratief voorbeeld van de hechte samenwerking tussen de WUR en NZO. Het artikel ‘Milk and dairy consumption and incidence of cardiovascular diseases and all-cause mortality: dose-response meta-analysis of prospective cohort studies’ (Soedamah-Muthu, 2010) is in December 2010 verschenen in the American Journal of Clinical Nutrition (AJCN).

In het literatuuronderzoek wordt door de onderzoekers op basis van vier studies geconcludeerd dat op basis van beperkt onderzoek er een lichte, niet noodzakelijkerwijs oorzakelijke, relatie is tussen hart- en vaatziekten en de consumptie van één glas melk per dag. "This dose-response meta-analysis of prospective studies indicates that milk intake is not associated with total mortality but may be inversely associated with overall CVD [hart- en vaatziekten] risk; however, these findings are based on limited numbers", aldus de onderzoekers. Ze nuanceren de gevonden resultaten verder door te stellen dat het "a weak and marginally significant inverse association" betreft en "Milk and dairy products cannot be recommended to benefit CVD health outcomes on the basis of this dose-response meta-analysis. Intake of milk and dairy products does not seem to be harmful, but whether the association is truly inverse cannot be firmly concluded". Het is terecht dat de onderzoekers hun eigen bevindingen nuanceren. Een zwakke associatie met melkconsumptie en hart- en vaatziekten (HVZ) betekent immers niet dat de melkconsumptie hiervan ook de oorzaak is.

De uitkomsten worden desalniettemin uitvoerig aangehaald op het NZO-symposium ‘Nieuwe inzichten over zuivel(nutriënten) en onze gezondheid’ (ZeG, 2010). En Wageningen Universiteit stuurt op basis van dit onderzoek een ronkend nieuwsbericht uit met de titel "Joris Driepinter had toch gelijk" – perfect aansluitend bij de lopende melkpromotiecampagne van de NZO, waarin Joris Driepinter centraal wordt gesteld (WUR, 2010b; NZO, 2010b). Moeiteloos stelt zij op basis van de marginale associatie dat je met drie glazen melk 18% minder kans hebt HVZ. Verder negeert het nieuwsbericht de wetenschappelijke controverse over melkvet en HVZ, waarmee het meer leest als reclame voor zuivel dan een objectieve weergave van de stand van de wetenschap. De oogst is dan ook prima: de Telegraaf⁷, gezondheidssites, Voeding Nu (van het onafhankelijke Voedingscentrum) en tal van lokale kranten nemen het goede nieuws over. In de internationale (Engelse) versie van het nieuwsbericht wordt weggelaten dat het onderzoek door de sector zelf gefinancierd is (WUR, 2010c).

Ook daarna voelt Wageningen zich niet geremd om de marginale uitkomsten van het onderzoek pompeus en ongenueanceerd in haar media naar voren te brengen, zoals blijkt uit het artikel dat begin 2011 in *Wageningen World* verschijnt (zie Figuur 2).

---

⁷ http://www.telegraaf.nl/vrouw/eten_drinken/8387995/_Melk_helpt_t_hart_.html

Figuur 2. Universiteit Wageningen schroomt niet om marginale uitkomsten van haar - door de zuivelsector betaald - onderzoek ronkend te communiceren via haar eigen media, zoals dit artikel in *Wageningen World* (WUR, 2011a). De nieuwsberichten lezen meer als reclame voor zuivel dan een objectieve weergave van het onderzoek.

VOEDING EN GEZONDHEID

Joris Driepinter voorkomt hartziekten

Drie glazen melk per dag helpt de kans op hart- en vaatziekten verlagen, ontdekte voedingswetenschapper Sabita Soedamah-Muthu. Voor haar literatuuronderzoek bekeek ze meer dan vijfduizend artikelen.

Soedamah publiceerde over het gunstige effect van melk in *The American Journal of Clinical Nutrition*. 'In de literatuur vonden we nogal wat tegenstrijdige resultaten over de gezondheidseffecten van melk', vertelt ze. Om meer duidelijkheid te scheppen over de rol van melk bij het optreden van volksziekte nummer één, bestudeerde Soedamah anderhalf jaar lang ruim vijfduizend artikelen. Uiteindelijk waren er vier geschikt voor haar onderzoek naar de relatie tussen cardiovasculaire ziekten en melkinname. 'We konden de verschillende studies combineren door de melkinname voor alle proefpersonen om te rekenen in grammen per dag', legt ze uit. Uit de analyse bleek het drinken van een glas melk per dag samen te hangen met één 6 procent lagere kans op het optreden van hart-

en vaatziekten. 'Het positieve effect van melk konden we tot en met drie glazen per dag aantonen, dan is het risico op hart- en vaatziekten 18 procent lager', aldus Soedamah. Volgens de onderzoeker – werkzaam bij de afdeling Humane Voeding van Wageningen University, onderdeel van Wageningen UR – zijn mineralen zoals calcium en kalium in de melk mogelijk verantwoordelijk voor het gevonden effect: 'Die hebben een bloeddrukverlagend effect.' Meer melk drinken, zoals Joris Driepinter een halve eeuw geleden al in reclamespotjes adviseerde, heeft volgens Soedamah dan ook zeker zin, maar het effect moet ook niet worden overdreven. 'Er was geen relatie tussen de melkinname en sterfte, je leeft er niet langer door', relativeert ze.
Info: sabita.soedamah-muthu@wur.nl

Dat het imago van melk profiteert van deze studie, mag duidelijk zijn - en dat was bij dit type onderzoek ook enigszins te verwachten. Zo is het al jaren bekend dat melk drinken meer voor komt bij hoger opgeleide, gezondheidsbewuste mensen die bijvoorbeeld ook minder roken en meer sporten (Iso, 1999). Deze en andere gezondheidsbepalende factoren zijn slechts onvolmaakt te corrigeren (Fewell, 2007). De in dit onderzoek onderzochte groep mensen had dan ook waarschijnlijk eerder ondanks de melkconsumptie minder hart- en vaatziekten dan dankzij. Daarnaast is het onvermogen in deze studie om het verschil tussen hoog- en laag-vet zuivel op te pikken vanuit de NZO bezien ook een voordeel. Dit zijn mogelijk redenen waarom de NZO dit type onderzoek wél sponsort, en een experiment naar het effect van melkvet op cholesterol (waarschijnlijk) niet. Voor de (inter)nationale zuivelindustrie heeft het bestrijden van het verband tussen zuivel en hart- en vaatziekten namelijk topprioriteit.⁸

⁸ Zie '5.4 Global Dairy Platform en WUR', pagina 30

Europese Algemene levensmiddelenwetgeving verbiedt algemene gezondheidsclaims

“Een voedings- of gezondheidsclaim is niet toelaatbaar indien hij indruist tegen de algemeen aanvaarde voedings- en gezondheidsbeginselen, of indien daarmee overmatige consumptie van levensmiddelen wordt aangemoedigd of gedoogd, of het belang van goede eetgewoonten geminimaliseerd wordt.”

EG Verordening Nr. 1924/2006 inzake voedings- en gezondheidsclaims voor levensmiddelen (EG, 2006)

Saillant detail is dat in Europese Algemene levensmiddelenwetgeving het gebruik van algemene gezondheidsclaims door producent, zoals “superfood”, “melk is onmiskenbaar gezond” en “melk helpt de kans op hart- en vaatziekten verlagen”, sinds 2007 verboden is wanneer hier geen deugdelijk en algemeen wetenschappelijk aanvaard bewijs aan ten grondslag ligt (EG, 1924/2006; artikel 6 lid 1 en artikel 10 lid 3). Deze claims worden door de onafhankelijke commissie van de Europese Autoriteit voor voedselveiligheid (EFSA) beoordeeld.

Zo is de door de Ierse zuivelsector ingediende claim dat drie porties zuivelproducten per dag bijdragen aan een gezond lichaamsgewicht van kinderen en jongvolwassenen, afgewezen wegens gebrek aan bewijs. Hetzelfde geldt voor ingediende claims dat zuivel helpt om af te vallen of op gewicht te blijven, en claims dat kaas en melk (bij kinderen) zorgen voor gezonde tanden (EFSA, 2010a; EFSA, 2010b; EFSA, 2008a; EFSA, 2008b). Vele gelijksoortige claims over zuivelproducten zijn ook ingediend, maar de sector heeft deze zelf ingetrokken en het oordeel van de EFSA niet afgewacht (EFSA, 2011).

Het lijkt er op dat het de sector door samenwerking met de wetenschap en geholpen door de media, alsnog lukt om dergelijke gezondheidsclaims tussen de oren van de consument te krijgen.

3.4 Onderzoekers met directe banden met de sector

Een aantal keren zijn er ook directe banden gevonden tussen de onderzoekers en de sector. Prof.dr.ir van Hooijdonk, tot mei 2011 bijzonder hoogleraar Zuivelkunde bij de WUR, was voor 100% betaald door de Nederlandse Zuivel Organisatie – en tevens directeur Research & Development bij FrieslandCampina.⁹ Leeds en Griffin, co-auteurs van het onderzoek naar het effect van twee eieren bij een energiearm dieet op het cholesterolgehalte, zijn beide adviseurs voor het British Egg Industrie Council (Harman, 2009). Ook Saiga-Egusa, die onderzoek deed naar het effect van kippencollageenextract bij het ontbijt op de bloeddruk, is werkzaam bij R&D Center van Nippon Meat Packers Inc, die tevens het onderzoek financierde (Saiga-Egusa, 2009). In wetenschappelijke publicaties – laat staan de media – worden deze banden niet altijd vermeld.

⁹ Zie hoofdstuk 5 ‘De zuivelcasus’ voor een uitgebreidere bespreking van de banden tussen de Nederlandse zuivelsector en de Wageningen Universiteit (pagina 27).

3.5 Conclusie

De samenwerking tussen universiteiten en de sector zijn soms vergaand. Bij vijf van de 12 gefinancierde publicaties brachten de universiteiten zelf subliem getimede, suggestieve persberichten uit met daarin discutabele of zelfs niet-onderbouwde gezondheidsclaims. Bij vier van de 12 publicaties bleken de onderzoekers directe banden met de sector te hebben. De sector lijkt hiermee grote invloed te hebben op het wetenschappelijk onderzoek naar haar eigen producten. Het is de vraag in hoeverre de media hier rekening mee houdt.

4. Wetenschappelijke onafhankelijkheid, transparantie en volksgezondheid

In dit hoofdstuk wordt kort ingegaan op de verschillende aspecten die een rol spelen ten aanzien van wetenschappelijke onafhankelijkheid. Welke richtlijnen zijn er om de wetenschappelijke integriteit te bewaken? Zijn universiteiten voldoende transparant? En welke rol speelt de overheid hierin? Staat de integriteit onder druk, en zo ja, wat zijn hiervan de mogelijke gevolgen?

4.1 Richtlijnen

'Notitie wetenschappelijke integriteit'

In 2001 hebben de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en vereniging van universiteiten (VSNU) haar 'Notitie wetenschappelijke integriteit' gepubliceerd om te bevorderen dat wetenschappelijk onderzoek plaatsvindt volgens algemeen aanvaarde normen voor wetenschappelijk handelen. In het bijzonder wordt aandacht gegeven aan de wijze waarop dient te worden omgegaan met schending van deze normen. Tegelijkertijd is ook het Landelijk Orgaan voor Wetenschappelijke Integriteit (LOWI) opgericht, dat universiteiten adviseert over schendingen van wetenschappelijke integriteit (KNAW, NWO, VSNU, 2005).

'Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening'

Daarnaast geldt sinds 2005 voor alle universiteiten de 'Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening', waarin de principes van goed wetenschappelijk onderwijs en onderzoek voor iedere individuele wetenschapsbeoefenaar is vastgelegd: zorgvuldigheid, betrouwbaarheid, controleerbaarheid, onpartijdigheid en onafhankelijkheid (VSNU, 2004).

Er zijn ook richtlijnen omtrent nevenfuncties opgenomen in de 'Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening' van de VSNU. Deze gelden voor alle universiteiten. De gedragscode stelt in het kader van onpartijdigheid, dat iedere universiteit de voor de wetenschapsuitoefening relevante nevenfuncties van zijn werknemers registreert, en iedere aan een universiteit verbonden wetenschapsbeoefenaar hiertoe een actueel overzicht ter beschikking stelt. Dit register dient bij voorkeur openbaar te zijn. In haar jaarverslag dient de universiteit te vermelden hoe is omgegaan met het rapporteren van nevenfuncties van haar werknemers (VSNU, 2004).

'Verklaring van wetenschappelijke onafhankelijkheid'

Aanvullend heeft de KNAW in 2005 voorgesteld dat onderzoekers, opdrachtgevers én overheid zich committeren aan de 'Verklaring van wetenschappelijke onafhankelijkheid' (KNAW, 2005). Door dit te ondertekenen beloven opdrachtgever en onderzoekers de onafhankelijkheid van het wetenschappelijk onderzoek waarborgen. Onder meer zouden te allen tijde externe sponsors en relevante belangen van de onderzoekers in publicaties en andere vormen van openbaarmaking vermeld moeten worden. Bewuste overtreding van de verklaring zou na aanmelding bij een nationale instantie tot sancties moeten leiden. Het Kabinet stelt in haar reactie dat er geen "sprake is van een probleem van een zodanig substantiële omvang dat het hanteren van de «Verklaring» de bureaucratische rompslomp rechtvaardigt". Wel zou het Kabinet de KNAW vragen een landelijk register met nevenwerkzaamheden bij te houden, maar dit vrijblijvende register is er door tegenwerking van de universiteiten nooit gekomen (Volkskrant, 2008b; MINOCW, 2007).

4.2 Universiteiten onvoldoende transparant

“Bijna een kwart van de professoren in Nederland wordt door bedrijven of stichtingen betaald. Universiteiten hebben het er liever niet over...”

‘Een professor van WC-eend’ (Volkskrant, 2008)

Naar aanleiding van de opzienbarende uitlatingen door bijzonder hoogleraar Zuivelkunde Hooijdonk op 15 oktober 2007¹⁰, deden journalisten van de Volkskrant onderzoek naar dit bijzondere fenomeen. Maar liefst 1313 van de 5481 leerstoelen – bijna een kwart – bleek extern gefinancierd.

Bijzondere hoogleraren

De leerstoelen van ‘gewone’ hoogleraren wordt gefinancierd uit de reguliere geldstroom van universiteiten. Bijzondere hoogleraren worden daarentegen door derden gefinancierd, zoals bedrijven en stichtingen. Zij zijn dan ook officieel niet in dienst van de universiteit, maar van de sponsor. Exacte gegevens over het aantal hoogleraren per universiteit zijn nu nog steeds niet bekend. Volgens het Nederlands Observatorium van Wetenschap en Technologie (NOWT) verzamelen de universiteiten momenteel preciezere gegevens (NOWT, 2010). Verder wordt bij bijzondere leerstoelen – in tegenstelling tot benoemingen van gewone hoogleraren – geen profiel opgesteld door een onafhankelijke commissie. Ook vindt de selectie van bijzonder hoogleraren niet altijd plaats door een onafhankelijke commissie en na open werving, maar worden zij direct door de financier bepaald (KNAW, 2005).

Op aandringen van de Tweede Kamer heeft minister van Onderwijs Plasterk om meer openheid gevraagd. Hierop heeft de Vereniging van Universiteiten (VSNU) in september 2008 toegezegd dat alle universiteiten via hun website op de persoonlijke profielpagina’s van hoogleraren en onderzoekers melding gaan maken van alle relevante nevenfuncties. Voor de categorie bijzonder hoogleraren zouden de universiteiten ofwel een lijst op hun website publiceren, waarin de leerstoel, de rechtspersoon, de financieringsbron en de hoofdfunctie van de betreffende hoogleraar staan vermeld, ofwel steeds de hoofdfunctie van de desbetreffende hoogleraar publiceren (MINOCW, 2008a; MINOCW, 2009b).

Minister Plasterk moest begin 2009 naar aanleiding van Kamervragen toegeven dat de gewenste deadline van 1 januari 2009 niet gehaald was. De sponsoring en nevenfuncties van bijzonder hoogleraren waren bij de technische universiteiten en de universiteiten van Maastricht, Groningen en Wageningen nog steeds niet (volledig) openbaar, hoewel de universiteiten volgens het Nederlands Observatorium van Wetenschap en Technologie (NOWT) op de hoogte zijn van “alle relevante nevenfuncties” (MINOCW, 2009). Volgens het NOWT waren er anno 2010 zelfs nog geen exacte cijfers over het aantal bijzonder hoogleraren bekend (NOWT, 2010).

¹⁰ Zie paragraaf ‘Nederlandse Zuivel Organisatie en Wageningen Universiteit en Researchcentrum’, pagina 12

4.3 Overheidsfinanciering wordt minder, contractonderzoek neemt toe

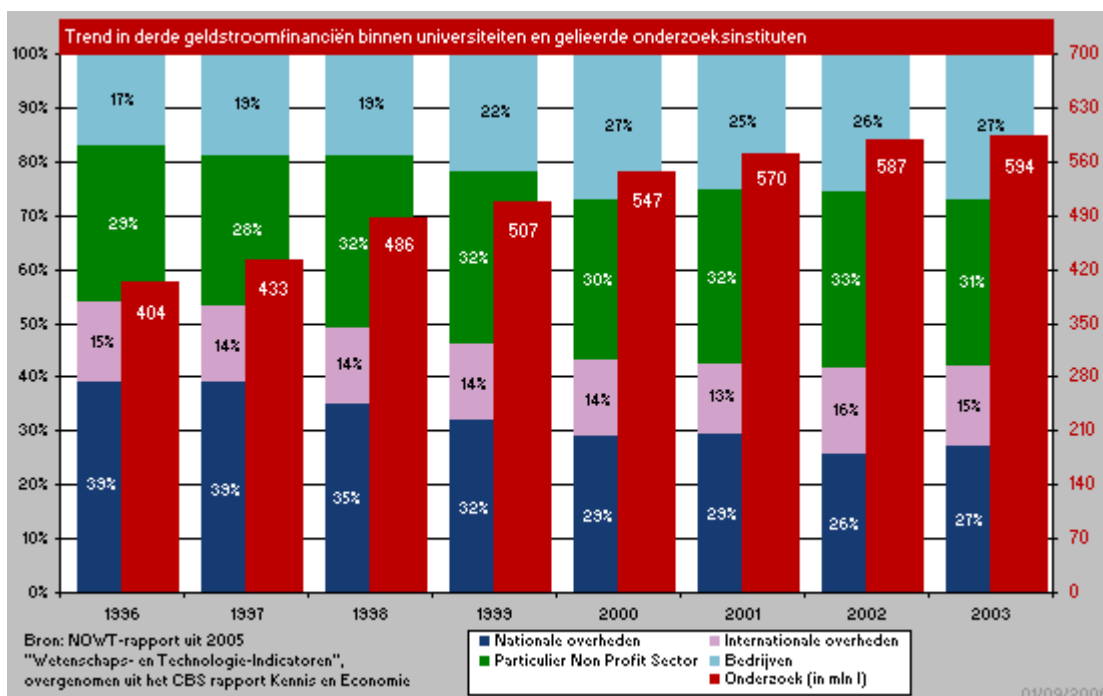
“Volgens artikel 22 lid 1 van de Grondwet heeft de overheid tot taak maatregelen te treffen ter bevordering van de volksgezondheid. Bij haar financiering van onderzoek is de overheid echter gebleven onder de norm die daarvoor binnen de EU is afgesproken.”

Centrum voor Ethiek en Gezondheid in ‘Wie betaalt, bepaalt?’ (CEG, 2009)

Hoewel de KNAW de samenwerking van onderzoekinstellingen met derden in principe een goede ontwikkeling vindt, zorgt de achterblijvende overheidsfinanciering volgens haar dat universiteiten en onderzoekinstellingen te veel afhankelijk worden van externe onderzoekopdrachten (contractonderzoek) – de zogenaamde ‘derde geldstroom’ (KNAW, 2005). Zo is de rijksbijdrage in de periode 1995-2007 met 18% gedaald naar 0,525% van het BNP, met name door een sterke daling aan het onderzoekdeel (VSNU, 2010a). Vooral technische en agrarische universitaire sectoren worden voor een aanzienlijk deel van het onderzoek gefinancierd door derden (KNAW, 2005).

Het derde geldstroomonderzoek is tussen 1997 en 2003 sterk gegroeid (+47%), van 404 naar 594 miljoen euro (zie Figuur 3). Recentere cijfers ontbreken helaas. Uit de cijfers kan volgens de VSNU worden afgeleid dat de samenwerking tussen het bedrijfsleven en de universiteiten toeneemt (VSNU, 2010b).

Figuur 3. De derde geldstroom is sinds de jaren negentig sterk gestegen. Overgenomen van (VSNU, 2010a).

Wageningen UR: waarin een kleine universiteit groot kan zijn

Volgens het Nederlands Observatorium van Wetenschap en Technologie (NOWT) had Wageningen UR in 2007 een totaal budget van 256 miljoen euro. Slechts twee van de 13 overige Nederlandse universiteiten moeten het met een kleiner budget doen. Tegelijk heeft Wageningen UR met circa 27% de meeste bijzonder hoogleraren. Op de Technische Universiteit Delft na wordt het meeste personeel (43%) uit de derde geldstroom bekostigd. In totaal kwam maar liefst 27% van haar baten uit werk in opdracht voor derden, waarmee zij alleen de Erasmus Universiteit Rotterdam voor laat gaan (NOWT, 2010; WUR, 2010a).

Ook het Nederlands Observatorium van Wetenschap en Technologie (NOWT) constateert dat een steeds groter deel van het wetenschappelijke onderzoekspersoneel gefinancierd wordt uit de tweede¹¹ en derde geldstroom. Zo is het personeel voor wetenschappelijk onderzoek welke gefinancierd zijn door contractonderzoek (derde geldstroom) tussen 2002 en 2007 met 4% toegenomen. Het groeiende aandeel kan volgens haar een gevolg zijn van de stagnerende ontwikkeling van de rijksbijdrage, waardoor universiteiten zich meer richten op het vinden van externe opdrachtgevers voor het aanvullen van hun onderzoekinkomsten (NOWT, 2010).

Daarnaast heeft de overheid sinds de jaren tachtig universiteiten gestimuleerd om meer geld via contractonderzoek binnen te halen, door bijpassing (cofinanciering) met geld uit de eerste geldstroom. Volgens het Centrum voor Ethiek en Gezondheid (CEG) werkt dit beleid 'marktfalen' en 'crowding out' in de hand (zie volgende paragraaf), en komt de traditionele academische taak van fundamentele kennisontwikkeling in de knel. Dit aspect van het overheidsbeleid verdient volgens haar dan ook meer aandacht (CEG, 2009).

---

¹¹ De tweede geldstroom betreft onderzoeksgeld van de overheid dat door de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) wordt verdeeld. De overheid heeft geen directe bemoeienis bij de uitvoering, uitkomst of publicatie van deze onderzoeken.

4.4 Wie betaalt, bepaalt?

“Helaas lijkt dus de conclusie gerechtvaardigd dat wetenschappelijk bedrog en wangedrag een allesbehalve zeldzaam, en bovendien zeer schadelijk fenomeen is.”

Prof.dr. P.J.D. Drenth in ‘Wetenschappelijke Integriteit’ (KNAW, 2010)

Agendabepaling

In 2009 heeft het Centrum voor Ethiek en Gezondheid in haar rapport ‘Wie betaalt, bepaalt’ gekeken naar de invloed van (industriële) sponsoring op het ontwikkelen van (medische) kennis, en de ethische vragen die daardoor worden opgeroepen (CEG, 2009). Zij stelt dat de voedingsindustrie grote invloed uitoefent op de agenda van het basale voedingsonderzoek, doordat zij dit onderzoek voor een belangrijk deel financiert.¹² Het voedingsonderzoek is hierdoor onderhevig aan het ‘crowding out effect’: vooral voor het bedrijfsleven interessante onderzoeken worden uitgevoerd, ten koste van bijvoorbeeld onderzoek dat van groot belang is voor de volksgezondheid.

Tegelijkertijd wordt gedegen onderzoek naar een causaal verband juist weinig gesponsord. Om bijvoorbeeld daadwerkelijk te kunnen stellen dat “melk goed voor elk is”, is een toegepast voedingsonderzoek nodig met klinische eindpunten, zoals een lager ziekte- of sterftcijfer. De industrie sponsort dit soort onderzoek vrijwel niet, omdat het aantonen van een dergelijke causale relatie langdurig en daarmee duur onderzoek vereist (CEG, 2009). Daarnaast is de kans groot dat er juist een negatieve associatie wordt aangetoond.

Selectief vergelijken

In gesponsord onderzoek blijkt vaker dan in niet gesponsord onderzoek gebruik te worden gemaakt van een placebo in plaats van een ander werkzaam alternatief, aldus het CEG. Hierdoor zullen de resultaten van het onderzochte product al snel gunstig lijken. Of men kiest voor een dusdanige vergelijking dat de uitkomsten voor een product wel haast positief moet uitpakken, bijvoorbeeld door eieren met donuts te vergelijken, doseringen aan te passen, of een specifieke groep proefpersonen te selecteren. Daarnaast kan door onderzoekers selectief geciteerd worden, bijvoorbeeld door ongunstige onderzoeken of data niet mee te nemen (CEG, 2009).

Al eerder concludeerde de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW) in haar publicatie ‘Wetenschap op bestelling’ op basis van publicaties en informele gesprekken dat de opzet van onderzoek, de gegevensverzameling en de interpretatie soms aangepast worden om een voor de opdrachtgever gunstige uitkomst te verkrijgen. Ook wordt de publicatie van die uitkomst soms verhinderd, vertraagd of aangepast aan de wensen van de opdrachtgever (KNAW, 2005).

¹² Een groot deel van het basale voedingsonderzoek wordt gefinancierd door het Top institute Food and Nutrition (TiFN) te Wageningen, waarin academische onderzoekers, onderzoeksinstituten zoals TNO en Nederlands Instituut voor Zuivel Onderzoek (NIZO) en de voedingsindustrie samenwerken. Tot de belangrijkste sponsors behoren diverse voedingsmiddelenfabrikanten, waaronder Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO) en FrieslandCampina (CEG, 2009; www.tifn.nl).

Stuurgroep Technology Assessment: contractonderzoek zorgt ook voor risico's en nadelen

Al in 2006 kwam de stuurgroep Technology Assessment met haar gelijknamige advies 'Wie betaalt bepaalt?' aan de toenmalige minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit tot overeenkomstige conclusies als de KNAW. In haar optiek zorgt de sterke toename van het contractonderzoek voor risico's en nadelen voor betrouwbaarheid, toegankelijkheid, diversiteit en innovatiekracht van het onderzoek (STA, 2006).

Betrouwbaarheidsrisico's liggen met name in de toenemende druk die private financiers onder meer op hoogleraren uitoefenen om onderzoeksresultaten geheim te houden of selectief te publiceren. Incidenteel valt zelfs de term "wurgelisen". Hierdoor ontstaat uiteindelijk een publicatiebias, waarbij vooral de positieve resultaten worden gepubliceerd.

Toegankelijkheid van onderzoek voor derden vormt ook een risico. Het komt steeds vaker voor dat onderzoekers en studenten niet vrijelijk mogen communiceren over onderzoeksresultaten. Hierdoor wordt uiteindelijk de kwaliteit en betrouwbaarheid van wetenschapsbeoefening ondermijnd, en worden de wetten van de markt – geheimhouding en selectieve communicatie – ingeprent als academische waarde.

De STA stelt dat door de agendering van onderzoek private opdrachtgevers grote invloed hebben op de diversiteit, toegankelijkheid en innovatie van onderzoek. De economische korte termijn belangen van de opdrachtgevers gaan onder meer ten koste van het publieke en lange termijn belangen. Zo valt de agenda van voedingsmiddelenbedrijven slechts zeer ten dele samen met het bevorderen van gezonde voedingspatronen, iets wat vandaag de dag juist maatschappelijke prioriteit verdient. Door de eerder genoemde bijpassingseisen van de overheid is het voor universiteiten moeilijk om dergelijk maatschappelijk relevant onderzoek wel te financieren.

De STA geeft zowel overheid als de WUR adviezen om de genoemde risico's tegen te gaan, waaronder ook meer transparantie inzake financiers. Relevante belangen en financiers dienen op hun websites vermeld te worden.

Hoewel de conclusies van het onderzoek in haar algemeenheid voor alle universiteiten gelden, stelt zij dat Wageningen UR, gezien het feit dat zij zeer actief is in de life sciences, reden heeft waakzaam te zijn. De STA adviseerde de WUR haar ethische richtlijn dan ook aan te scherpen in navolging van de 'Verklaring van wetenschappelijke onafhankelijkheid' (KNAW, 2005). Dit heeft Wageningen nooit gedaan. Wel heeft Wageningen de 'Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening' van de VSNU in 2008 opgenomen in de 'De Wageningse Gedragscode Wetenschapsbeoefening' (WUR, 2008; VSNU, 2004).

Kans op positieve uitkomst bij sector gefinancierd onderzoek vier tot acht keer groter

Het CEG stelt dat uit literatuuronderzoek blijkt dat door de industrie gefinancierd onderzoek voor een bepaald product, voor dat product significant gunstiger resultaten oplevert dan onderzoek naar datzelfde product bekostigd uit andere middelen. Volgens het CEG wordt het vertrouwen in onderzoek hierdoor ondergraven. Zo analyseerden Lesser et al 206 publicaties over de gezondheidseffecten van melk, frisdranken en vruchtensappen. Uit deze analyse bleek dat een voor de sector gunstige uitkomst bij onderzoeken door de sector betaald vier tot acht keer vaker

voorkwam dan bij studies die niet door de sector in kwestie gefinancierd werden. In totaal werden 24 van de 206 onderzoeken volledig door de sector gefinancierd, waarvan 15 door de zuivelindustrie. Ook was er bij 14 van de 79 melkonderzoeken sprake van een 'conflict of interest' van een van de auteurs (CEG, 2009; Lesser, 2007; Katan, 2007).

"You are completely free to carry out whatever research you want, so long as you come to these conclusions."

4.5 Risico's voor de volksgezondheid

De gezondheidsrisico's en -voordelen van de door Lesser onderzochte drie dranken zijn volgens hen het onderwerp van veel controverse. De drankindustrie is echter groot en zeer winstgevend, en draagt hierdoor mogelijk bij aan het creëren van een omgeving waarin wetenschappelijke bias zou kunnen optreden. De onderzoekers stellen daarom dat de aangetoonde vooringenomenheid ten gunste van de sector potentieel grote gevolgen kan hebben voor de volksgezondheid. Bevindingen van voedingsonderzoeken hebben namelijk invloed op de formulering van overheids- en professionele voedingsrichtlijnen, het ontwerp van volksgezondheidsinterventies, en de regulering van gezondheidsclaims voor voedselproducten. Bovendien, zo stellen de auteurs, krijgen deze bevindingen veel publiciteit in de populaire media, die rechtstreeks van invloed zijn op het gedrag van de consument (Lesser, 2007; Katan, 2007).

Melk goed voor elk?

De Nederlandse zuivelconsumptie is erg hoog: in slechts vijf landen in de wereld wordt meer melk gebruikt (FAOSTAT, 2003). Jaarlijks gebruiken alle Nederlanders samen ongeveer vijf miljard liter melk. Iedere Nederlander drinkt gemiddeld 60 liter melk, gebruikt daarnaast voor 60 liter in andere melkproducten zoals yoghurt en toetjes, en eet ook nog 20,5 kilo kaas¹³. Per persoon gebruiken wij hiermee het equivalent van 325 liter melk per jaar.

Overmatige zuivelconsumptie lijkt een eerste klas bedreiging voor onze gezondheid. Zuivel is de belangrijkste bron van onze overmatige inname van verzadigde vetten (31%) en tweede bron voor cholesterol (23%), eiwitten (25%) en zout¹⁴ (21%) (VWA, 2009; RIVM, 2004a). Nederlanders eten 1,7 keer zoveel eiwitten, bijna anderhalf keer zoveel verzadigde vetten en meer zout als aanbevolen (VWA, 2009; RIVM, 2007; RIVM, 2004b). Een teveel aan verzadigde vetten leidt tot een grotere kans op hart- en vaatziekten (Gezondheidsraad, 2001; RIVM, 2004b). Volgens een conservatieve schatting van de Wereldgezondheidsorganisatie in 2008, kan de succesvolle stimulering van ondermeer de zuivelconsumptie door de Europese Unie een toename van hart- en vaatziekten veroorzaken, die mogelijk leidt tot duizenden doden per jaar (WHO, 2008).

¹³ Per kilo kaas is ongeveer 10 liter melk nodig.

¹⁴ Het percentage van 21 procent geldt alleen voor kinderen.

Belastinggeld voor drink-meer-melk-campagnes

Met dit credo van het Europese Schoolmelk Programma - en tientallen miljoenen Euro's belastinggeld - wil de EU kinderen meer melk laten drinken.
Bron: www.drinkitup.europa.eu

De drink-meer-melk boodschap die veelvuldig door de sector en wetenschap wordt verkondigd, vindt ook gehoor bij - en ondersteuning van - de overheid. Zo werd in 2008 nog het door de EU subsidieerde Europese Schoolmelk Programma uitgebreid. Het programma is bedoeld om de zuivelconsumptie door kinderen te bevorderen, onder meer door voorlichting en subsidies aan kleuterscholen, voorschoolse opvang en lagere en middelbare scholen (EC, 2008). Dit gebeurt "in het kader van de strijd tegen obesitas (overgewicht) en de inspanningen om kinderen van gezonde zuivelproducten te voorzien" (EG, 2008). Deze drink-nog-meer-melk-campagnes zorgen ervoor dat kinderen al vanaf zeer jonge leeftijd bekend worden met het decennia oude 'melk-is-goed-voor-elk' adagium.

Omdat de melkprijzen onder druk stonden en productiesteun niet meer mag, heeft de Nederlandse overheid in 2009 en 2010, samen met de EU, de sector een extra bedrag van ruim drie miljoen euro toegeschoven voor campagnes om de melkconsumptie verder te stimuleren (NZO, 2010c). Europese en Nederlandse aanbevelingen om overgewicht te voorkomen geven juist aan dat de consumptie van groenten en fruit gestimuleerd zou moeten worden (EC, 2007; RIVM, 2004a; Gezondheidsraad, 2003).

4.6 Conclusie

Sinds 2001 zijn door de Nederlandse universiteiten verschillende initiatieven en richtlijnen gepubliceerd en ingevoerd om de wetenschappelijke integriteit te waarborgen. En hoewel dit belangrijke initiatieven zijn, zien zowel universiteiten als overheid geen noodzaak voor volledige transparantie over externe financiering en nevenwerkzaamheden van onderzoekers. De 'Verklaring van wetenschappelijke onafhankelijkheid' die dit moest waarborgen is door overheid afgedaan als "bureaucratische rompslomp", en zelfs de invoering van het vrijblijvende landelijke register met nevenwerkzaamheden is er door tegenwerking van de universiteiten nooit gekomen. Ook de toezegging van de universiteiten om via hun website op de persoonlijke profielpagina's van hoogleraren en onderzoekers melding te maken van alle relevante nevenfuncties en sponsoring is nog steeds verre van volledig. Volgens het NOWT zijn er anno 2010 zelfs geen exacte cijfers over *het aantal* bijzonder hoogleraren bekend.

Naast de gebrekkige transparantie, zorgt ook de achterblijvende overheidsfinanciering – min 18% in de periode 1995-2007 – volgens de KNAW dat universiteiten en onderzoekinstellingen te veel afhankelijk worden van externe onderzoekopdrachten – de zogenaamde 'derde geldstroom'. Volgens de VSNU is het bedrag voor dit derde geldstroomonderzoek tussen 1997 en 2003 sterk gegroeid, van 404 naar 594 miljoen euro (+47%). Recentere cijfers ontbreken helaas. En ook het NOWT constateert dat universiteiten zich steeds meer richten op het vinden van externe opdrachtgevers voor het aanvullen van hun onderzoekinkomsten.

Volgens de Centrum voor Ethiek en Gezondheid (CEG) werken deze ontwikkelingen 'crowding out' en 'marktfalen' in de hand, en komt de traditionele academische taak van fundamentele kennisontwikkeling in de knel. Vooral voor het bedrijfsleven interessante onderzoeken worden uitgevoerd, ten koste van bijvoorbeeld onderzoek dat van groot belang is voor de volksgezondheid. Ook wordt in gesponsord onderzoek vaker dan in niet gesponsord onderzoek selectief vergeleken. De onderzoeksopzet, gegevensverzameling of bewerking is dusdanig dat de uitkomsten voor een product wel haast positief moet uitpakken. Uit literatuuronderzoek blijkt inderdaad dat de kans op positieve uitkomst bij sector gefinancierd onderzoek vier tot acht keer groter is.

Verscheidene onderzoekers stellen dat de aangetoonde vooringenomenheid van wetenschappers ten gunste van de sector potentieel grote gevolgen kan hebben voor de volksgezondheid. Bevindingen van voedingsonderzoeken hebben invloed op overheidsbeleid en professionele voedingsrichtlijnen. Bovendien krijgen deze bevindingen veel publiciteit in de populaire media, die rechtstreeks van invloed zijn op het gedrag van de consument.

De drink-meer-melk boodschap die door de sector en deel van de wetenschap wordt verkondigd, vindt inderdaad ook gehoor bij – en ondersteuning van – de overheid. Zo worden "in het kader van de strijd tegen obesitas" en als ondersteuning van de melkprijs al vele jaren drink-meer-melk-campagnes door overheden gesubsidieerd. Volgens een conservatieve schatting van de Wereldgezondheidsorganisatie in 2008, kan stimulering van oa. de zuivelconsumptie door de Europese Unie een toename van hart- en vaatziekten veroorzaken, en leiden tot duizenden doden per jaar.

5. De zuivelcasus

*‘Wanneer zowel de zuivelindustrie en Wageningen UR het goed met elkaar kunnen vinden,
kan het resultaat alleen maar positief zijn...*

we hebben onze wortels tot aan de verste schakels van de Nederlandse agro complex’

Prof. Martin Kropff, Rector Magnificus Wageningen Universiteit (ZuivelZicht, 2006)

Voorgaand hoofdstuk geeft aan dat de verstrengeling tussen wetenschap en industrie de wetenschappelijke integriteit kan aantasten, met potentieel grote gevolgen voor de volksgezondheid. Om een beeld te krijgen van deze verstrengeling worden als casus de banden en werkwijze belicht van Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR) met de Nederlandse zuivelsector, verenigd in de Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO).

De Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO) is een brancheorganisatie (vereniging) van de Nederlandse zuivelindustrie, met als doel de economische en maatschappelijke positie van zuivelondernemingen te versterken. Daartoe formuleert en communiceert ze de belangen van de industrie in relatie tot het (inter)nationale zuivelbeleid, geeft voorlichting over de rol van zuivel in de voeding en stimuleert duurzame zuivelproductie. Zij richt zich op opinieleiders binnen overheid, maatschappelijke organisaties, wetenschappers, (para)medici en consumenten. Binnen de vereniging zijn tien zuivelondernemingen lid, inclusief FrieslandCampina – de grootste zuivelcoöperatie ter wereld. Alle NZO-leden samen verwerken ongeveer 98% van de Nederlandse boerderijmelk en hebben een gezamenlijke omzet van circa zeven miljard euro (NZO, 2010a; FrieslandCampina, 2010).

5.1 Van oudsher sterke banden

Al sinds 1918 zijn er banden tussen de zuivelsector en Wageningen: tal van Wageningse onderzoekers hebben hun wortels in de zuivelsector. Deze banden worden steeds sterker. Met de International Dairy School Wageningen heeft de NZO sinds 2005 een nieuwe dependance bij binnen de universiteit. *“De International Dairy School is de voorpost van de zuivelsector in Wageningen ... en vormt de interface tussen onderzoek, opleiding / onderwijs en de zuivelindustrie”*, aldus dr. Theo Ockhuizen (ZuivelZicht, 2006). Daarnaast maakte FrieslandCampina in 2010 bekend dat zijn nieuwe onderzoeks- en ontwikkelingscentrum definitief in Wageningen op het campusterrein van de universiteit zal verrijzen. Hierdoor zullen ruim 350 personen van FrieslandCampina in Wageningen komen te werken (AGD, 2010).

5.2 Drie bijzondere hoogleraren

Bij de WUR werden tot voor kort maar liefst drie bijzondere hoogleraren door de NZO gefinancierd. Naast eerder genoemde dr. A.C.M. van Hooijdonk, bijzonder hoogleraar ‘Zuivelkunde’ van 2007 tot mei 2011, bekleedt prof. dr. ir. G.J. Hiddink sinds 2000 de bijzondere leerstoel ‘Voedingsvoorlichting via intermediairen’ en richt prof. dr. ir. C.P.G.M. de Groot zich sinds 2006 op ‘Voedingsfysiologie en het verouderingsproces’ (WUR, 2009). Hiddink is tevens manager Onderzoek voeding en gezondheid bij de NZO; Hooijdonk was tot mei 2011 directeur Research & Development bij FrieslandCampina en vervult voor haar nu een adviseursfunctie.^{15, 16, 17}

¹⁵ <http://nl.linkedin.com/pub/toon-van-hooijdonk/17/561/1A5> en <http://www.wewur.wur.nl/popups/vcard.aspx?id=HOOIJ011>

5.3 Bijzonder NZO hoogleraar Hiddink

De opmerkelijke verstrengeling en werkwijze van de zuivelsector met de wetenschap wordt goed geïllustreerd door de werkzaamheden van NZO hoogleraar Hiddink, die zich als wetenschapper specifiek bezighoudt met het beïnvloeden van gezondheidsprofessionals die zich op consumenten richten, zoals huisartsen en diëtisten.¹⁸

Kennisinstituten en voorlichtingbureaus

Het 'FrieslandCampina Instituut voor zuivel en gezondheid' speelt bij de beïnvloeding van gezondheidsprofessionals ook een belangrijke rol. Dit instituut van de zuivelsector "brengt wetenschap en zuivel" samen en informeert professionals met brochures en workshops over zuivel, gezondheid en wetenschap (FrieslandCampina Instituut, 2010). Hetzelfde geldt voor de NZO stichting Voorlichtingsbureau Melk en Melkproducten en haar websites www.zuivelengezondheid.nl en www.zuivelonline.nl.

Heelsum-netwerk

Prof. Hiddink is onder meer secretaris van het Heelsum-netwerk, een internationaal samenwerkingsverband van experts op het terrein van voedingsvoorlichting door de huisarts – eigenhandig door de NZO opgericht, bestuurd en onderhouden (VoedingsMagazine, 2003). Het netwerk wordt neutraal gepresenteerd en belegt vele (inter)nationale workshops en symposia onder huisartsen, voedingskundigen en wetenschappers (Truswell, 2008). Ook heeft het directe samenwerkingsbanden met het Nederlands Huisartsen Genootschap (NHG) en Nederlandse Vereniging van Diëtisten (NVD) (FrieslandCampina Instituut, 2010; NZO, 2009; VoedingsMagazine, 2003b).¹⁹

"Het belang van voedingsvoorlichting door huisartsen is evident. De patiënt ziet de huisarts als meest betrouwbare bron van informatie over een gezonde voeding... We willen de potentie van de huisarts als voedingsvoorlichter ten volle benutten."

NZO bijzonder hoogleraar prof. dr.ir. Hiddink (VoedingsMagazine, 2003a)

In het kader van het Heelsum-netwerk financiert de NZO ook de leerstoel van prof. Dr. Jaap van Binsbergen aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, die als bijzonder hoogleraar in de Voedingsleer en Huisartsgeneeskunde is aangesteld. Van Binsbergen is twee dagen per week werkzaam bij de universiteit; de rest van zijn werktijd is hij huisarts in Brielle. Van Binsbergen noemt de Heelsum workshops "drie belangrijke heipalen onder mijn leerstoel" (VoedingsMagazine, 2003b).

Zelf heeft prof. Hiddink zitting in de redactieraad van the European Journal of Clinical Nutrition (EJCN).¹⁸ In the American Journal of Clinical Nutrition (AJCN) zijn maar liefst zes van de 12 door de sector gefinancierde onderzoeken gepubliceerd.²⁰ Viermaal betrof het onderzoeken over zuivel,

¹⁶ <http://nl.linkedin.com/pub/gert-jan-hiddink/9/137/138>

¹⁷ <http://www.frieslandcampina.com/nederlands/news-and-press/news/press-releases/2011-02-04-press-release-emmo-meijer-volgt-hooijdonk-op.aspx>

¹⁸ <http://www.com.wur.nl/UK/Staff/Hiddink/>

¹⁹ Zie ook <http://www.gezondebasis.nl/>

²⁰ zie Bijlage 2, Tabel 5 voor een overzicht van door de sector gefinancierde onderzoeken

waarvan één van de WUR.²¹ Ook de proceedings van de door NZO-gefinancierde conferenties van het Heelsum-netwerk zijn meermalen in de AJCN gepubliceerd.

'De proceedings van de [Heelsum] workshop zijn gepubliceerd als supplement van gezaghebbende tijdschriften ... Dermate hoog aangeschreven publicaties helpen om het Nederlands Huisartsen Genootschap te overtuigen van het belang van voeding in de standaarden voor de huisarts'

NZO bijzonder hoogleraar prof. dr. van Binsbergen (VoedingsMagazine, 2003b).

VoedingsMagazine

Prof. Hiddink is verder hoofdredacteur van het neutraal ogende, maar door NZO gefinancierde VoedingsMagazine, een 28 pagina's full color magazine op gebied van voeding en gezondheid, dat 2-maandelijkse verspreid wordt onder huisartsen, diëtisten, medisch specialisten, voedingswetenschappers en docenten voeding (VoedingsMagazine, 2010). Het magazine wordt tevens naar het Engels vertaald onder de naam Nutrition Magazine.²²

"VoedingsMagazine is bedoeld om zuivel te promoten... Het blad oogt als een populair-wetenschappelijk tijdschrift dat gezondheidsvoorlichting wil geven. En dat gezond leven neerkomt op vooral veel zuivel consumeren, lijkt stom toeval... VoedingsMagazine is een selectief tijdschrift waarin alleen de positieve aspecten van zuivel naar voren komen."

Dr Sander Kersten, afdeling Humane voeding (WUR, 2005)

Wiebe Visser International Dairy Nutrition Prize of the Utrecht Group

Ten slotte is Hiddink voorzitter van de door de zuivelsector opgericht en onderhouden Utrecht Group, die om het jaar de 'Wiebe Visser International Dairy Nutrition Prize'²³ uitreikt aan wetenschappers die voorbeeldig leiderschap op het gebied van nationale en internationale zuivelvoedingsonderzoek (NZO, 2010d). In 2008 werd deze prijs uitgereikt op het International Dairy Federation's World Dairy Summit in Mexico City aan de Canadese onderzoeker prof. Proctor - onder luid gejuich van de Canadese zuivelsector (DFC, 2008). Prof. Proctor toonde in een door de sector gefinancierd onderzoek aan dat de consumptie van transvetten van dierlijke afkomst – zoals zuivel – positief bijdraagt aan het vetmetabolisme van ratten met overgewicht (Wang, 2008). Als dank kreeg de professor een vierjarige fonds van de Alberta Livestock and Meat Agency (ALMA), met als doel: "Establishing the health benefits of ruminant trans fatty acids" (UoA, 2010).

²¹ Zie Soedamah-Muthu, 2010

²² www.nutritionmagazine.nl

²³ Drs. Wiebe Visser was tot 2000 directeur van de Stichting Zuivel Voeding en Gezondheid (Hiddink, 2000).

5.4 Global Dairy Platform en WUR

Global Dairy Platform

Het Global Dairy Platform (GDP) is in 2006 opgericht door onder meer Campina (nu FrieslandCampina). Het is de enige organisatie in zijn soort, en heeft als doelstelling de wereldwijde samenwerking op het gebied van zuivel tussen bedrijven, communicatie en wetenschap te faciliteren, om zodoende de vraag naar zuivelproducten te vergroten. De GDP deelt effectieve communicatiestrategieën voor zuivelpromotie, stroomlijnt onderzoek die leidt tot positieve resultaten ter ondersteuning van communicatie en regelgeving, en werkt samen om regelgeving compatibel te maken met de belangen van de zuivelindustrie en die bevorderlijk is voor de toenemende vraag van zuivelproducten (GDP, 2010; GDP, 2009).

Tijdens dezelfde bijeenkomst van de International Dairy Federation (IDF) in Mexico werd ook de nieuwe onderzoeksdoelstelling van het Global Dairy Platform (GDP) bekendgemaakt: het neutraliseren van het negatieve imago van melkvet bij beleidsmakers en professionals in de gezondheidszorg (GDP, 2008).

Now identified as a major priority for Global Dairy Platform, the Milkfat Research Sponsors Group (MRSG) was initiated in Mexico City to find common ground about the role of dairy's saturated fat in cardiovascular disease. Its goal is to neutralize the negative impact of milkfat by regulators and health professionals.

Global Dairy Platform Newsletter, december 2008²⁴

Ook bij de GDP zijn de banden met Wageningen duidelijk zichtbaar: Toon van Hooijdonk zit als vicevoorzitter in de Raad van Bestuur, en in het communicatie- en adviesbestuur van de GDP zit prof.dr.ir. Frans Kok, hoogleraar Voeding en Gezondheid en hoofd van de afdeling Humane Voeding van de WUR (GDP, 2010).

Door de NZO gesponsorde hoogleraren hebben in lijn met de nieuwe GDP doelstelling conferenties georganiseerd en artikelen gepubliceerd. Professor Hiddink publiceerde in Voeding Nu, het onafhankelijke blad van het Voedingscentrum over 'Natuurlijke transvetzuren: Groeiende consensus over irrelevantie voor de volksgezondheid' (Voeding Nu, 2008). Prof. Kok beargumenteert in zijn presentatie op het symposium 'Voeding en overgewicht: Theorie en praktijk. De rol van zuivel' dat de specifieke eigenschappen van zuivel mogelijk een rol spelen in het voorkomen van overgewicht (NZO, 2009; ZeG, 2009). En NZO hoogleraar de Groot concludeerde als medeauteur in het artikel 'Een herwaardering van het effect van zuivelproducten en melkvet op het risico op hart- en vaatziekten', dat ondanks de bijdrage van zuivelproducten aan het verzadigde vetzuursamenstelling van het dieet, er geen duidelijk bewijs is dat zuivelconsumptie consequent geassocieerd wordt met een hoger risico. Daarom is "voorzichtigheid geboden" rondom aanbevelingen om de consumptie van zuivelproducten zondermeer te verminderen (German, 2009).

²⁴ Helaas zijn de publicaties van de GDP afschermt. Zie daarom Katan, 2010.

Richtlijnen goede voeding

Prof. dr. Kok was in 2006 ook voorzitter van de commissie van de Gezondheidsraad die de Richtlijnen goede voeding (RGV) opstelde. NZO hoogleraar van Binsbergen had tevens zitting in deze commissie. In haar eerdere advies 'Overgewicht en obesitas' haalde de Gezondheidsraad publicaties aan die gemaakt waren naar aanleiding van een door de Amerikaanse zuivelsector gesponsord symposium over de positieve effecten van calcium en zuivelproducten op de gewichtsregulatie (Zemel, 2003; Teegarden, 2003). De Gezondheidsraad concludeerde toen dat meer onderzoek nodig was. Uiteraard heeft de zuivelindustrie aanvullend onderzoek laten uitvoeren met voor haar ook positieve resultaten, die in de Richtlijnen goede voeding worden aangehaald. De nieuwe onderzoeksresultaten gaven volgens de commissie RGV geen aanleiding de eerdere conclusie aan te passen: er bestond vooralsnog geen eenduidig bewijs dat gewichtsverlies wordt veroorzaakt door calcium of andere bestanddelen in zuivelproducten (Gezondheidsraad, 2006; Gezondheidsraad, 2003).

Daarnaast sponsort de NZO zoals eerder beschreven wetenschappelijke publicaties bij de WUR, en stuurt de WUR op haar beurt goed getimede en ronkende persberichten uit die aansluiten bij de doelstelling van de GDP – en de lopende melkpromotiecampagne van de NZO.²⁵

Kritische hoogleraren

De zuivelcasus schetst een beeld van de banden tussen en werkwijze van de zuivelsector en de Wageningen Universiteit. Maar uiteraard is dit fenomeen niet alleen tot deze sector en deze universiteit beperkt. Bijvoorbeeld ook de intensieve veehouderij sector kan zich al decennia lang buigen over een intensieve en vruchtbare samenwerking met 'Wageningen'.

Einde aan de georganiseerde onverantwoordelijkheid

De maatschappelijke weerstand tegen de intensieve veehouderij is eveneens al decennia lang hoorbaar – en blijft toenemen. Dit blijkt onder meer uit de het 'Pleidooi voor een duurzame veehouderij – einde aan de georganiseerde onverantwoordelijkheid', dat door 258 Nederlandse (bijzonder) hoogleraren en meer dan 16 duizend mensen is onderschreven. In het pleidooi wordt opgeroepen de intensieve veehouderij te saneren en om te vormen tot een dier-, mens- en milieuvriendelijk systeem dat tegemoetkomt aan de natuur en behoeftes van alle levende wezens (Vonk, 2010; Rathenau Instituut, 2001). Opvallend is de weinige steun voor dit initiatief uit Wageningen.

Landbouwlobby veel te dominant in Wageningen

Tegelijkertijd neemt ook de kritiek op deze georganiseerde onverantwoordelijkheid binnen 'Wageningen' zelf toe. Zo bepleitten Hoogleraar gewasfysiologie Struik, hoogleraar transitiestudies Jan Douwe van der Ploeg en emeritus hoogleraar milieutechnologie Gatzke Lettinga op 1 juni 2010 in de NRC dat. *"ook in de landbouwwetenschap het economisch belang te lang dominant [is] geweest ... de koppeling aan dominante belangen (via 'derde geldstroom onderzoek' en benoemingen van bijzondere hoogleraren) leidde er toe dat ook binnen het wetenschappelijk bedrijf zelf padafhankelijkheid ontstond. Het netto resultaat is dat intensieve veehouderij, de landbouwlobby en 'Wageningen' hebben geïnvesteerd in de organisatie van een bedrijfsvoering die grote problemen op het gebied van ethiek, milieu, en benutting van hulpbronnen met zich meebrengt, op regionaal, landelijk en supranationaal niveau"* (NRC Handelsblad, 2010).

²⁵ Zie "Joris Driepinter had toch gelijk", pagina 12.

5.5 'Wageningen' over de schreef?

"Oordeel: brutaler zie je zelden ... Ach, Wageningse Wetenschap – is er iets wat ze niet kan?"

Wetenschapsjournalist Hans van Maanen naar aanleiding van het Wageningse nieuwsbericht over door Campina gesponsord bacteriezuiveldrankjesonderzoek (Volkskrant, 2011; WUR, 2011b)

"Teveel van het soort onderzoeken en berichten als hierboven en reputatieschade aan universitaire wetenschap is onherstelbaar"

Ruud van den Bos, assistent professor aan Universiteit Utrecht.²⁶

Een belangrijke vraag is of er door de hechte samenwerking tussen de WUR en de zuivelsector bepaalde grenzen worden overschreden. Zijn de universiteiten en bijzondere hoogleraren voldoende transparant? Of zijn er aanwijzingen dat de geloofwaardigheid van de universiteit wordt aangetast?

De Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening

Hiertoe is een toetsing met de eigen gedragscode van de WUR relevant. Zoals eerder aangegeven heeft WUR de 'Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening' van de VSNU in 2008 opgenomen in de 'De Wageningse Gedragscode Wetenschapsbeoefening' (WUR, 2008; VSNU, 2004).

- Zorgvuldigheid, Artikel 7: "Een wetenschapsbeoefenaar vermijdt persoonlijke relaties, die een redelijke twijfel zouden kunnen wekken aan de objectiviteit van zijn beslissingen, of tot enige vorm van dwang of uitbuiting van een hiërarchisch ondergeschikte zouden kunnen leiden."
- Onpartijdigheid, Artikel 2: "De keuze van methoden en criteria is uitsluitend afgestemd op het doel van waarheidsvinding en niet op externe doelen als commercieel succes of politieke invloed"
- Onafhankelijkheid, Artikel 1: "De probleemstelling is wetenschappelijk interessant, niet alleen met het oog op het specifieke belang van de opdrachtgever."

Sponsoring door en directe banden met de zuivelsector zijn mogelijk grond voor "redelijke twijfel". Zo was NZO hoogleraar Hooijdonk tot mei 2011 tevens directeur Research & Development bij FrieslandCampina en NZO hoogleraar Hiddink tevens manager Onderzoek voeding en gezondheid bij de NZO. Hiddink is daarnaast secretaris van het door NZO opgericht, bestuurd en onderhouden Heelsum-netwerk, hoofdredacteur van het neutraal ogende maar door NZO gefinancierde VoedingsMagazine, en voorzitter van de jury van de 'Wiebe Visser International Dairy Nutrition Prize of the Utrecht Group'.

Ook de betrokkenheid van de WUR bij het Global Dairy Platform (GDP) is evident en zorgen voor "redelijke twijfel". Toon van Hooijdonk zit als vice-voorzitter in de Raad van Bestuur, en in het communicatie- en adviesbestuur van de GDP zit prof.dr.ir. Frans Kok, hoogleraar Voeding en Gezondheid en hoofd van de afdeling Humane Voeding van de WUR (GDP, 2010).

²⁶ <http://www.dub.uu.nl/content/falen-geen-optie>

Ten slotte dragen recente publicaties en activiteiten van verschillende WUR hoogleraren, onderzoekers en de communicatie afdeling van de universiteit bij aan de doelstelling van het GDP: het neutraliseren van het negatieve imago van melkvet bij beleidsmakers en professionals in de gezondheidszorg.²⁷

Universiteiten onvoldoende transparant over nevenfuncties en financiering

Ondanks aandringen, adviezen en beloften²⁸ van respectievelijk het kabinet en de Tweede Kamer, de KNAW en de STA, en de VSNU, is er nog niet of nauwelijks transparantie over de nevenfuncties en financiering van (bijzonder) hoogleraren en onderzoekers (zie Tabel 4). Op de profielpagina's van de WUR wordt bij de door de NZO gefinancierde bijzondere hoogleraren überhaupt geen melding gemaakt van nevenfuncties. Wel is een lijst beschikbaar van hoogleraren, leerstoelen en hun financieringsbron (WUR, 2011c). De financieringsbron wordt niet op de profielpagina's vermeld. De Radboud Universiteit geeft op haar profielpagina's wel inzicht in de financiering en nevenfuncties, maar bij NZO hoogleraar van Binsbergen wordt niet vermeld dat hij drie dagen in de week huisarts is. De RUN stelt in haar jaarverslag 2009 dat zij sinds 2009 de financiering van bijzondere hoogleraren wel aangeeft, maar een overzichtslijst is helaas niet te vinden (RUN, 2010). Ook het NARCIS onderzoekregister van de universiteiten geeft vrijwel geen inzicht in de financiering en nevenfuncties.

Tabel 4. Uit de inventarisatie van (voormalig) NZO hoogleraren wordt duidelijk dat de door de universiteiten toegezegde transparantie over nevenactiviteiten en financiering van (bijzonder) hoogleraren en onderzoekers nog onvoldoende is. Nevenfuncties zijn door de WUR überhaupt niet op de profielpagina's opgenomen ("na"). Het NARCIS onderzoekregister van de universiteiten geeft ook vrijwel geen inzicht.

NZO Hoogleraar	Universteit	Op lijst financiering leerstoelen?	Profielpagina's universiteit		Profielpagina's NARCIS	
			Nevenfuncties vermeld?	Financiering vermeld?	Nevenfuncties vermeld?	Financiering vermeld?
Hooijdonk (voormalig)	WUR	ja	na	nlvt*	na	nlvt*
Hiddink	WUR	ja	na	nee**	na	ja
Groot	WUR	ja	na	nee	na	nee
van Binsbergen	RUN	nee	nee	ja	na	nee

* niet langer van toepassing. Ten tijde van zijn bijzonder hoogleraarschap (tot mei 2011) werd de financiering niet vermeld

** wel op de [Engelse profielpagina](#)

De universiteiten zelf zijn duidelijk slechts ten dele transparant over de financiering en nevenfuncties van hun bijzondere NZO hoogleraren.

²⁷ Zie '5.4 Global Dairy Platform en WUR', pagina 30

²⁸ Zie '4.2 Universiteiten onvoldoende transparant', pagina 18

5.6 Conclusie

“Een onafhankelijke opstelling is een investering in het belangrijkste kapitaal van de universiteit: haar geloofwaardigheid.”

Stuurgroep Technology Assessment in haar advies ‘Wie betaalt bepaalt’ (STA, 2006)

De Nederlandse zuivelsector, verenigd in de Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO), heeft expliciet als doel “de economische en maatschappelijke positie van de Nederlandse zuivelondernemingen te versterken”. Haar leden – waaronder FrieslandCampina, de grootste zuivelcoöperatie ter wereld – hebben een gezamenlijke omzet van circa zeven miljard euro. De NZO werkt intensief samen met het Global Dairy Platform (GDP), een internationaal netwerk dat onder meer gecoördineerd onderzoeken uitzet die moeten leiden tot positieve resultaten om de vraag van zuivelproducten te vergroten. Vanuit haar positie financiert en faciliteert de NZO onder andere bijzondere hoogleraren, onderzoek, (inter)nationale netwerken, workshops en symposia voor wetenschappers, voedingskundigen en huisartsen, een wetenschappelijk tijdschrift, kennisinstituten en voorlichtingbureaus.

De NZO werkt ook hecht samen met Wageningen Universiteit en Researchcentrum (WUR). Niet alleen door haar financiering van onderzoek en fysieke aanwezigheid van opleiding-, onderzoeks- en ontwikkelcentra, maar ook door de werkwijze van de door haar gesponsorde bijzondere hoogleraren. Bij de WUR (voormalig) aangestelde bijzondere hoogleraren Hiddink en van Hooijdonk hebben danwel hadden tevens leidinggevende functies binnen respectievelijk de NZO en FrieslandCampina, als ook invloedrijke posities binnen genoemde netwerken en organisaties, waaronder de GDP. Zelfs ‘gewoon’ WUR hoogleraar Frans Kok Voeding en Gezondheid en tevens hoofd van de afdeling Humane Voeding, heeft zitting in het communicatie- en adviesbestuur van de GDP. Niet alleen is de directe betrokkenheid van de WUR bij NZO en het GDP evident, ook is het opvallend dat recente persberichten, publicaties en activiteiten van haar hoogleraren en onderzoekers bijdragen aan de meest recente doelstelling van het GDP: het neutraliseren van het negatieve imago van melkvet bij beleidsmakers en professionals in de gezondheidszorg.

De hechte samenwerking tussen de WUR en de zuivelsector roept ethische vragen over mogelijke belangenverstremgeling op, waarvoor eerder de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), het Centrum voor Ethiek en Gezondheid (CEG) en de Stuurgroep Technology Assessment (STA) al waarschuwden. Toetsing aan de Nederlandse Gedragscode Wetenschapsbeoefening maakt duidelijk dat er frictie bestaat op het gebied van zorgvuldigheid, onpartijdigheid en onafhankelijkheid. Daarbij is ondanks aandringen, adviezen en beloften van respectievelijk het kabinet en de Tweede Kamer, de KNAW en de STA, en de vereniging van universiteiten, de WUR slechts zeer ten dele transparant over de financiering en nevenfuncties van haar bijzondere NZO hoogleraren.

Alles overziend is het niet ondenkbaar dat door ‘Wageningen’ de grenzen van het toelaatbare worden overschreden, ten koste van de wetenschappelijke geloofwaardigheid – en mogelijk de volksgezondheid.

Bijlagen

Bijlage 1

Inventarisatie publicaties en nieuwsberichten

De publicaties en nieuwsberichten zijn als volgt geïnventariseerd:

1. Per productgroep is met Google gezocht op de termen “vlees OF zuivel OF melk OF ei OF eieren”, “gezond OF gezondheid” en “onderzoek”.
2. Per gevonden nieuwsbericht is gekeken of zowel het nieuwsbericht als het gerefereerde onderzoek zich positief uitlieten over het product. Wanneer dit het geval was, is specifiek gezocht naar nieuwsberichten die naar hetzelfde onderzoek verwezen. Dit is niet uitputtend gedaan, maar voldoende om een redelijk beeld te krijgen.
3. Per onderzoek zijn de betreffende productgroep(en), de titel, het publicatiemedium, de publicatiedatum, de onderzoekers en de gelieerde universiteiten genoteerd. Daarnaast zijn, zo mogelijk, de financiers en de banden van de onderzoekers met de sector achterhaald.
4. Per nieuwsbericht zijn de betreffende productgroep(en), de titel, het publicatiemedium en de publicatiedatum genoteerd. Daarnaast is gekeken of er sprake was van neutrale verslaggeving, het toepassen van wederhoor en het noemen van ongezonde producteigenschappen. Ook is gekeken of de financiering door de sector vermeld werd. Ten slotte zijn ter illustratie positieve uitlatingen over de producten genoteerd.

Bijlage 2

Overzicht van de door de sector gefinancierde onderzoeken

Tabel 5. Overzicht van de 12 door de sector gefinancierde onderzoeken die op één na allemaal in wetenschappelijke peer review tijdschriften zijn verschenen. Opvallend zijn de vele publicaties in de American Journal of Clinical Nutrition.

Wetenschappelijk tijdschrift	Financier	Aantal zuivel	Aantal eieren	Aantal vlees
American Journal of Clinical Nutrition	Meat and Livestock Australia Limited			1
	National Dairy Council	1		
	Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO)	1		
	New Zealand-based Fonterra Brands Pty Ltd. (dairy product manufacturer)	1		
	Danish Dairy Research Foundation (part of the Danish Dairy Board)	1		
	National Cattlemen's Beef Association (NCBA)			1
Bioscience, biotechnology, and biochemistry	R&D Center, Nippon Meat Packers, Inc			1
European Journal of Clinical Nutrition	British Egg Industry Council		1	
International Journal of Obesity	Egg Nutrition Center and the American Egg Board		1	
Nutrition & Food Science	British Egg Industry Council		1	
The Journal of Nutrition	Egg Nutrition Center		1	
Inaugurele rede Wageningen UR	Nederlandse Zuivel Organisatie (NZO)	1		
Totaal		5	4	3

Tabel 6. Door de sector gefinancierde publicaties naar gezondheidsaspecten van vlees, zuivel en eieren hebben veelal een beperkte opzet met selectieve vergelijkingen. In de media worden de conclusies geregeld met suggestieve titels neergezet.

Nr	Onderzoek	Opzet	Conclusie	Titel nieuwsbericht
1	Dove, 2009 Product: zuivel	Effect van magere melk ipv vruchtensap bij ontbijt op verzadigingsgevoel; 34 obese mensen; looptijd twee weken (1 sessie per week)	Consumptie van magere melk, in vergelijking met een vruchtendrank, leidt tot een verhoogde perceptie van verzadiging en tot een verminderde energie-inname op een latere maaltijd.	Magere melk is beter tegen de honger dan vruchtensap. Melk drinken helpt bij het afslanken s' Ochtends glaasje melk helpt bij dieet
2	Harman, 2009 Product: eieren	Effect van twee eieren bij energiearmdieet op cholesterolgehalte; 45 obese mensen; looptijd 12 weken	Een verhoogde inname van cholesterol uit twee eieren per dag, leidt niet tot een verhoging van het totale plasma-of LDL-cholesterol indien vergezeld van een matig gewichtsverlies. Deze bevindingen suggereren dat cholesterol-rijk voedsel niet mag worden uitgesloten van voedingsadviezen om gewicht te verliezen als gevolg van een ongunstige invloed op de plasma LDL-cholesterol.	Een ei per dag is gezond Een extra eitje mag best Geen verband tussen eieren en een hoog cholesterolgehalte zeggen wetenschappers
3	Hodgson, 2006 Product: vlees	Effect van het vervangen van koolhydraten door mager rood vlees op bloeddruk; 60 personen met hoge bloeddruk; looptijd acht weken	Binnen de context van andere studies, suggereren deze resultaten dat bescheiden vervanging van koolhydraatrijke voedingsmiddelen met eiwitrijke voedingsmiddelen de bloeddruk bij hypertensieve personen kunnen verlagen.	Goed nieuws voor liefhebbers rood vlees
4	Hooijdonk, 2007 Product: zuivel	Inaugurale rede door Campina gefinancierde bijzondere hoogleraar Zuivel	In melk zitten een groot aantal gezonde en onmisbare voedingsstoffen die veel consumenten niet via andere producten in voldoende mate binnenkrijgen. Het is daarom waarschijnlijk dat een dalende zuivelconsumptie de volksgezondheid schaadt.	Campina zegt: Melk is echt gezond Melk is echt gezond Melk is echt goed voor elk Melk is gezond! Melk onmiskenbaar gezond voor de mens
5	Lorenzen, 2006 Product: zuivel	Afslanffect calcium door zuivelcomponenten; 60 jonge meisjes met 500 g calcium per dag; 50 met placebo; looptijd 1 jaar	Gewone calciuminname was invers geassocieerd met lichaamsvet, maar een lage dosis calcium supplement had geen effect op het lichaamsgewicht, de lengte of lichaamsvet meer dan 1 y bij jonge meisjes. Het is mogelijk dat het effect van calcium op het lichaamsgewicht alleen wordt uitgeoefend, indien het wordt ingenomen als onderdeel van een maaltijd, of het effect kan te wijten zijn aan andere ingrediënten in zuivelproducten, en calcium kan eenvoudig een marker zijn voor een hoge zuivelconsumptie.	Melk en melkproducten: opnieuw positief nieuws
6	Mutungi, 2008 Product: eieren	Effect van drie eieren bij carbodiet op cholesterolgehalte; 28 obese mensen; looptijd 12 weken	Deze resultaten suggereren dat het opnemen van eieren in een koolhydraatarm dieet resulteert in een verhoogde HDL cholesterol concentratie, terwijl het de risicofactoren in verband met het metabool syndroom (een hoge bloeddruk; suikerziekte; verhoogd cholesterol en overgewicht) vermindert.	Cholesterol: de slechte reputatie van het ei is ongegrond
7	Ruxton, 2010 Product: eieren	Literatuurstudie naar gezondheidsaspecten van eierconsumptie	Deze herziening heeft vastgesteld dat eieren een laag energetische, voedzame bron van voedsel zijn die bijdragen aan een goed dieet, met name de inname van selenium en vitamine D. Voor de meeste mensen zal de consumptie van eieren weinig of geen invloed hebben op het cholesterolgehalte of risico van coronaire hartziekte. Voor de algemene bevolking, zijn er duidelijk dieetvoordelen wanneer eieren op een regelmatige basis gegeten worden. Er zijn toenemende bewijzen dat eieren gunstig zijn voor verzadigingsgevoel, gewichtscontrole en gezondheid van het oog.	Dagelijks een ei is gezond Dagelijks een ei is gezond én goed voor de lijn Een ei hoort erbij Eieren zijn "superfood"

Tabel 6 - vervolg. Door de sector gefinancierde publicaties naar gezondheidsaspecten van vlees, zuivel en eieren hebben veelal een beperkte opzet met selectieve vergelijkingen. In de media worden de conclusies geregeld met suggestieve titels neergezet.

Nr	Onderzoek	Opzet	Conclusie	Titel nieuwsbericht
8	Saiga-Egusa, 2009 Product: vlees	Effect kippencollageenextract bij ontbijt op bloeddruk; 15 mensen met lichtverhoogde bloeddruk; looptijd 4 weken	Kippencollageenextract kan helpen bloedvaten te beschermen door middel van activatie van endotheliale voorlopercellen, alsmede door een verlaging van de bloeddruk.	Kippensoep verlaagt hoge bloeddruk
9	Siri-Tarino, 2010 Product: zuivel	Meta-analyse van 21 studies naar verband verzadigd vet en hart- en vaatziekten; 5–23 jaar follow-up studie met 347,747 mensen	Uit deze meta-analyse van prospectieve epidemiologische studies is gebleken dat er geen significante aanwijzingen zijn om te concluderen dat verzadigd vet uit voeding geassocieerd is met een verhoogd risico van coronaire hartziekte of hart- en vaatziekten (HVZ). Meer gegevens zijn nodig om te onderzoeken of HVZ risico's kunnen worden beïnvloed door de specifieke voedingsstoffen gebruikt voor de vervanging verzadigd vet.	Verzadigd vet valt niet mee
10	Soedamah-Muthu, 2010 Product: zuivel	Metastudie met 17 onderzoeken naar verband tussen zuivelconsumptie en hart- en vaatziekten en sterfte.	Uit deze dosis-respons meta-analyse van prospectieve studies blijkt dat melk inname niet wordt geassocieerd met de totale mortaliteit, maar omgekeerd geassocieerd kan worden met het algemene risico van HVZ; deze bevindingen zijn gebaseerd op beperkte aantallen.	Joris Driepinter had toch gelijk Melk goed tegen hart-en vaatziekten Melk is goed voor hart en bloedvaten Melk helpt 't hart Melk verlaagt kans op hart- en vaatziekten Melk goed tegen hart- en vaatziekten Melk blijkt risico op hart- en vaatziekten te beperken
11	Symons, 2007 Product: vlees	Effect van eten van mager rundvlees op synthese van spiereiwitten; 20 mensen; één sessie	Ondanks verschillen in de concentratie van aminozuren in de hoeveelheid plasmavoorlopers, heeft veroudering geen invloed op de mogelijkheid om spiereiwit acuut te synthetiseren na inname van een veelgebruikt eiwitrijk voedsel.	Vlees vertraagt spierafbraak ouderen
12	VanderWal, 2008 Product: eieren	Dieetontbijt met eieren versus bagels; 152 mannen en vrouwen met overgewicht; looptijd 8 weken	Het ei ontbijt bevordert gewichtsverlies, wanneer deze wordt gecombineerd met een energiebeperkt dieet, maar heeft geen gewichtsverlies tot gevolg onder een vrij levende toestand. De opname van eieren in een gewichtsbeheersingprogramma kan een voedzame aanvulling bieden om gewichtsverlies te verbeteren.	Eet je gek aan eieren bij het ontbijt Ei als ontbijt helpt bij dieet Eieren versnellen het afvallen

Bijlage 3

Overzicht positieve uitlatingen door de media

Tabel 7. De media neemt (overdreven) positieve uitlatingen op basis van wetenschappelijk onderzoek meestal zondermeer (van elkaar) over, en vertaalt deze geregeld in suggestieve of onjuiste titels en uitspraken.

Onderzoek	Publicatiemedium	Titel nieuwsbericht	Positieve uitlatingen
Benton, 2007 Product: zuivel, vlees Gefinancierd: nee	gezondheidsnet.nl	Broodje ham-kaas beste begin van de dag	Een Duits ontbijt, dat bestaat uit een volkorenbroodje belegd met ham en kaas is volgens Britse onderzoekers de beste manier om je dag te beginnen.
	vleesmagazine.nl	Broodje ham en kaas beste ontbijt	"Een broodje ham en kaas is de beste manier om de dag mee te beginnen. Deze combinatie is ideaal voor geheugen, concentratie en werk."
Chan She Ping Delfos, 2009 Product: zuivel Gefinancierd: nee	ad.nl	Kaas en melk doen de kilo's verdwijnen	"Hoewel tal van diëten zo veel mogelijk zuivel bannen omdat het caloriebommen zijn, blijkt nu uit een Australisch onderzoek dat kaas en melk je helpen af te vallen"
	dieetnieuws.nl	Zuivel goed bij dieet	"Australisch onderzoek heeft aangetoond dat zuivel wel degelijk een onderdeel kan zijn van een succesvol afslank dieet."
Dove, 2009 Product: zuivel Gefinancierd: ja	gezondheidsnet.nl	s Ochtends glaasje melk helpt bij dieet	"Wanneer je bij het ontbijt een glas melk drinkt, in plaats van een glas fruitdrink, heb je minder honger bij de lunch."
	Webregio.nl Afslankservice	Melk drinken helpt bij het afslanken	"Er is weer iets nieuws ontdekt wat je kan helpen bij het afslanken: melk drinken bij het ontbijt."
Eriksson, 2009 Product: zuivel Gefinancierd: nee	Goed gevoel.be	Volle melk maakt slanker dan magere variant	"Kinderen die volle melk drinken, wegen minder dan degenen die magere zuivelproducten eten. Dat blijkt uit Zweeds onderzoek."
	nrc.nl	Lijnen met veel vet minst nutteloos	"De door voedingskundigen gepropageerde aanpak (weinig verzadigd vet, matig eten, veel bewegen) legde het vooral in de eerste maanden af tegen een dieet waarin vlees en vette kaas geen probleem zijn, maar brood wel."
Gardner, 2007 Product: vlees Gefinancierd: nee	vleesmagazine.nl	Vleesdieet Atkins werkt het best	"Goed nieuws voor de vleesindustrie. Wie wil afvallen is het beste gebaat bij het Atkins dieet. In dit dieet is vlees een belangrijk bestanddeel."
	Harman, 2009 Product: eieren Gefinancierd: ja	dieetnieuws.nl	Een ei per dag is gezond
Hooijdonk, 2007 Product: zuivel Gefinancierd: ja	dokterdokter.nl, elsevier.nl	Een extra eitje mag best	"Eieren zijn bommetjes geconcentreerde voedingsstoffen en waarschijnlijk niet zo slecht voor je cholesterol als je dacht."
	ANP, Trouw	Melk is echt gezond	"Melk drinken is gezond. In zuivel zitten onmisbare voedingsstoffen, die mensen niet op een andere manier binnenkrijgen." "Dat de consumptie van melk in Nederland in snel tempo afneemt, is daarom niet goed voor de volksgezondheid."
	Nu.nl	Melk is echt goed voor elk	"Melk is onmiskenbaar gezond voor de mens." "Het effect van de goede stoffen in melk weegt zwaarder dat de slechte stoffen zoals verzadigd vet, suiker en zout." "stelt dat er geen sprake van is dat de melkconsumptie door de verzadigde vetten zorgt voor een hoger risico op hart- en vaatziekten."
	Reformatisch Dagblad	Melk is echt goed voor elk	"Melk drinken is gezond. In zuivel zitten onmisbare voedingsstoffen, die mensen niet op een andere manier binnenkrijgen. Dat de consumptie van melk in Nederland in snel tempo afneemt, is daarom niet goed voor de volksgezondheid."
	RTL Nieuws	Melk is gezond!	"In zuivel zitten onmisbare voedingsstoffen, die een mens niet op een andere manier binnenkrijgt. Het is daarom geen goed teken dat de consumptie van melk in Nederland snel afneemt."

Tabel 7 - vervolg. De media neemt (overdreven) positieve uitlatingen op basis van wetenschappelijk onderzoek meestal zondermeer (van elkaar) over, en vertaalt deze geregeld in suggestieve of onjuiste titels en uitspraken.

Onderzoek	Publicatiemedium	Titel nieuwsbericht	Positieve uitlatingen
Jakubowicz, 2008 Product: eieren, vlees Gefinancierd: nee	evmi.nl	Zwaar ontbijt maakt slanker	"Een 'zwaar' ontbijt met worst, bacon en eieren is beter dan een ontbijtje met crackers en light-spread. Bovendien maakt het op termijn slanker."
	hetonderzoek.blogspot.com	Bacon-ontbijt is gezond	"Een royaal ontbijt van worst en bacon blijkt gezonder te zijn dan een droog crackertje met light-spread. "Zelfs degenen die wat pondjes kwijt willen kunnen 's ochtends aan de worst en bacon. Uit een studie blijkt namelijk dat je er zelfs van afvalt"
	vleesmagazine.nl	Bacon en worst als ontbijt maakt slanker	"Een ontbijt met worst, bacon en eieren is beter voor de mens dan een ontbijtje met crackers en light-spread. Je wordt er op termijn zelfs slanker van."
Malaguerna, 2007 Product: vlees Gefinancierd: nee	vleesmagazine.nl	Vlees eten maakt wel oud	"Een Canadees onderzoek stelde verder vast dat L-carnitine, een natuurlijk ingrediënt van vlees, honderdjarigen gespierd en kwieker maakte."
Mehedint, 2010 Product: eieren, vlees Gefinancierd: nee	ad.nl	Spek met eieren maakt foetus slimmer	"Een traditioneel Brits ontbijt met spek en eieren kan vrouwen helpen de intelligentie van hun ongeboren kind te stimuleren."
	dagversmenu.nl	Spek met eieren tijdens zwangerschap maakt slimmer kind	"Uit onderzoek is gebleken dat een traditioneel Engels ontbijt, bestaande uit eieren met spek, invloed kan hebben op de slimheid van ongeboren kinderen" "Natuurlijk moet je nu niet ineens elke dag eieren met spek eten, maar zo'n 1 keer in de week kan geen kwaad."
	vleesmagazine.nl	Spek goed voor hersens foetus	"Een traditioneel Brits ontbijt met spek en eieren kan vrouwen helpen de intelligentie van hun ongeboren kind te stimuleren."
Mutungi, 2008 Product: eieren Gefinancierd: ja	Dieet.blog.nl	Cholesterol: de slechte reputatie van het ei is ongegrond	"Uit studies blijkt nochtans dat eieren de hoeveelheid vetten in ons bloed niet negatief beïnvloeden en dat ze niet aan de basis liggen van hart- en vaatziekten. Integendeel zelfs" "Misschien is het tijd om het ei in ere te herstellen?"
Nakamura, 2009 Product: zuivel, eieren, vlees Gefinancierd: nee	vleesmagazine.nl	Vleeseter takelt minder snel af	"Wie vanaf zijn - pakweg - 45ste minstens om de twee dagen vlees eet, takelt op oudere leeftijd minder snel af."
Pols, 2009 Product: zuivel Gefinancierd: nee	Dieet.blog.nl	Jong melk drinken verlengt leven	"Vroeg beginnen aan melk en andere zuivel vermindert de kans op een beroerte."
	evmi.nl	Jong melk drinken verlengt leven	"Vroeg beginnen aan melk en andere zuivel vermindert de kans op een beroerte."
	Fitforme.nl	Jong melk drinken verlengt leven	"Vroeg beginnen met het gebruik van melk en andere zuivelproducten vermindert de kans op een beroerte op latere leeftijd. Mensen die in hun jeugd een zuivel- en calciumrijk voedingspatroon hadden, leven langer."
	Goed gevoel.be	Melk verlengt je leven	"Wie een lang leven wenst, begint maar beter vroeg met melk te drinken."
Ruxton, 2010 Product: eieren Gefinancierd: ja	elle.nl	Een ei hoor erbij	"M'n cholesterol..., zul je misschien denken. Ook dat blijkt een fabel. " "Hah! Begin de dag, tik een eitje."
	gezondheidsblog.nl	Dagelijks een ei is gezond én goed voor de lijn	"Eén ei per dag is supergezond en het helpt je zelfs in de strijd tegen de kilo's. Volgens Britse wetenschappers kun je eieren zelfs 'superfood' noemen."
	gezondheidsnet.nl	Dagelijks een ei is gezond	"Het lijkt helemaal niet overdreven om het ei superfood te noemen."
	ikvalaf.nl	Eieren zijn "superfood"	"Uit onderzoek blijkt namelijk dat eieren goed zijn voor je gezondheid en dat ze helpen in de strijd tegen obesitas"
	Nu.nl	Dagelijks een ei is gezond	"Volgens de onderzoekers zijn de eieren niet alleen een boost voor de gezondheid, maar spelen ze ook een belangrijke rol bij het aanpakken van obesitas" "Het lijkt helemaal niet overdreven om het ei superfood te noemen."

Tabel 7 - vervolg. De media neemt (overdreven) positieve uitlatingen op basis van wetenschappelijk onderzoek meestal zondermeer (van elkaar) over, en vertaalt deze geregeld in suggestieve of onjuiste titels en uitspraken.

Onderzoek	Publicatiemedium	Titel nieuwsbericht	Positieve uitlatingen
Shimazaki, 2009 Product: zuivel Gefinancierd: ?	Dieet.blog.nl, gezondheidsnet.nl, nu.nl	Yoghurt goed voor de tanden	"De yoghurt helpt het tandvlees schoon te houden. " "De onderzoekers denken dat het elke dag nemen van 55 ml yoghurt kan helpen voorkomen of verminderen."
	Supermarkt.blog.nl	Tanden fris met yoghurt	"Tandvleesontsteking verdwijnt als sneeuw voor de zon als je regelmatig een bakje yoghurt eet. " "De Japanse onderzoekers adviseren om dagelijks minstens 55 gram yoghurt te eten."
Symons, 2007 Product: vlees Gefinancierd: ja	evmi.nl	Vlees vertraagt spierafbraak ouderen	"De consumptie van eiwitrijke voeding zoals vlees van rund, varken of kip, vertraagt de afbraak van spieren."
Mehedint, 2010 Product: eieren, vlees Gefinancierd: nee	ad.nl	Spek met eieren maakt foetus slimmer	"Een traditioneel Brits ontbijt met spek en eieren kan vrouwen helpen de intelligentie van hun ongeboren kind te stimuleren. "
	dagversmenu.nl	Spek met eieren tijdens zwangerschap maakt slimmer kind	"Uit onderzoek is gebleken dat een traditioneel Engels ontbijt, bestaande uit eieren met spek, invloed kan hebben op de slimheid van ongeboren kinderen" "Natuurlijk moet je nu niet ineens elke dag eieren met spek eten, maar zo'n 1 keer in de week kan geen kwaad."
	vleesmagazine.nl	Spek goed voor hersens foetus	"Een traditioneel Brits ontbijt met spek en eieren kan vrouwen helpen de intelligentie van hun ongeboren kind te stimuleren. "
Mutungi, 2008 Product: eieren Gefinancierd: ja	Dieet.blog.nl	Cholesterol: de slechte reputatie van het ei is ongegrond	"Uit studies blijkt nochtans dat eieren de hoeveelheid vetten in ons bloed niet negatief beïnvloeden en dat ze niet aan de basis liggen van hart- en vaatziekten. Integendeel zelfs" "Misschien is het tijd om het ei in ere te herstellen?"
Nakamura, 2009 Product: zuivel, eieren, vlees Gefinancierd: nee	vleesmagazine.nl	Vleeseter takelt minder snel af	"Wie vanaf zijn - pakweg - 45ste minstens om de twee dagen vlees eet, takelt op oudere leeftijd minder snel af."
Pols, 2009 Product: zuivel Gefinancierd: nee	Dieet.blog.nl	Jong melk drinken verlengt leven	"Vroeg beginnen aan melk en andere zuivel vermindert de kans op een beroerte."
	evmi.nl	Jong melk drinken verlengt leven	"Vroeg beginnen aan melk en andere zuivel vermindert de kans op een beroerte."
	Fitforme.nl	Jong melk drinken verlengt leven	"Vroeg beginnen met het gebruik van melk en andere zuivelproducten vermindert de kans op een beroerte op latere leeftijd. Mensen die in hun jeugd een zuivel- en calciumrijk voedingspatroon hadden, leven langer."
	Goed gevoel.be	Melk verlengt je leven	"Wie een lang leven wenst, begint maar beter vroeg met melk te drinken."
Ruxton, 2010 Product: eieren Gefinancierd: ja	elle.nl	Een ei hoor erbij	"M'n cholesterol..., zul je misschien denken. Ook dat blijkt een fabel. " "Hah! Begin de dag, tik een eitje. "
	gezondheidsblog.nl	Dagelijks een ei is gezond én goed voor de lijn	"Eén ei per dag is supergezond en het helpt je zelfs in de strijd tegen de kilo's. Volgens Britse wetenschappers kun je eieren zelfs 'superfood' noemen."
	gezondheidsnet.nl	Dagelijks een ei is gezond	"Het lijkt helemaal niet overdreven om het ei superfood te noemen."
	ikvalaf.nl	Eieren zijn "superfood"	"Uit onderzoek blijkt namelijk dat eieren goed zijn voor je gezondheid en dat ze helpen in de strijd tegen obesitas"
	Nu.nl	Dagelijks een ei is gezond	"Volgens de onderzoekers zijn de eieren niet alleen een boost voor de gezondheid, maar spelen ze ook een belangrijke rol bij het aanpakken van obesitas" "Het lijkt helemaal niet overdreven om het ei superfood te noemen."
Shimazaki, 2009 Product: zuivel Gefinancierd: ?	Dieet.blog.nl, gezondheidsnet.nl, nu.nl	Yoghurt goed voor de tanden	"De yoghurt helpt het tandvlees schoon te houden. " "De onderzoekers denken dat het elke dag nemen van 55 ml yoghurt kan helpen voorkomen of verminderen."
	Supermarkt.blog.nl	Tanden fris met yoghurt	"Tandvleesontsteking verdwijnt als sneeuw voor de zon als je regelmatig een bakje yoghurt eet. " "De Japanse onderzoekers adviseren om dagelijks minstens 55 gram yoghurt te eten."

Tabel 7 - vervolg. De media neemt (overdreven) positieve uitlatingen op basis van wetenschappelijk onderzoek meestal zondermeer (van elkaar) over, en vertaalt deze geregeld in suggestieve of onjuiste titels en uitspraken.

Onderzoek	Publicatiemedium	Titel nieuwsbericht	Positieve uitlatingen
Symons, 2007 Product: vlees Gefinancierd: ja	evmi.nl	Vlees vertraagt spierafbraak ouderen	"De consumptie van eiwitrijke voeding zoals vlees van rund, varken of kip, vertraagt de afbraak van spieren."
Soedamah-Muthu, 2010 Product: zuivel Gefinancierd: ja	gezondheid.blog.nl	Melk verlaagt kans op hart- en vaatziekten	"Meer melk drinken, zoals Joris Driepinter een halve eeuw geleden al adviseerde, heeft volgens Soedamah dan ook zeker zin, maar het effect moet ook niet overdreven worden."
	scientias.nl	Melk is goed voor hart en bloedvaten	"Joris Driepinter heeft gelijk. Dat is de strekking van het onderzoek van dr. Sabita Soedamah-Muthu van de Wageningen Universiteit." "Het was een hoop werk, maar de resultaten zijn overduidelijk. Mensen die één glas melk per dag drinken, zien hun kans op hart- en vaatziekten met zes procent afnemen. Voor degenen die – zoals Joris Driepinter het graag ziet – drie glazen melk per dag nuttigen, is dat zelfs achttien procent."
	telegraaf.nl	Melk helpt 't hart	"Melk is goed voor elk. En uit onderzoek blijkt nu dat het drinken van drie glazen melk per dag wel eens heel gezond zou kunnen zijn. Er is een verband tussen die drie glazen en een 18 procent lagere kans op hart- en vaatziekten."
	gezondheidskrant.nl	Melk goed tegen hart- en vaatziekten	"Na een halve eeuw lijkt Joris Driepinter, het reclamestripfiguurtje dat vanaf de jaren '60 pleitte voor drie 'pinten' melk per dag, gelijk te krijgen. Volgens onderzoek van dr. Sabita Soedamah-Muthu, universitair docent bij de afdeling Humane voeding van Wageningen University, onderdeel van Wageningen UR, zou de witte motor namelijk wel eens heel gezond kunnen zijn."
	dietheek.nl	Melk blijkt risico op hart- en vaatziekten te beperken	"De consumptie van 3 glazen melk per dag zou wel eens heel gezond kunnen zijn."
VanderWal, 2008 Product: eieren Gefinancierd: ja	dieetblog.com	Eieren versnellen het afvallen	"Eieren versnellen het afvallen omdat ze een voldaan gevoel geven"
	gezondheidsnet.nl, nl.nl	Ei als ontbijt helpt bij dieet	"Twee eieren eten als ontbijt lijkt goed te helpen bij een dieet. "
	kassa.vara.nl	Ei als ontbijt helpt bij dieet	"Wanneer u een dieet volgt lijkt het te helpen om twee eieren als ontbijt te eten."
Vogiatzoglou, 2008 Product: zuivel, eieren, vlees Gefinancierd: nee	gezondheidsnet.be	Vegetarisch eten doet brein krimpen	"Vegetariërs hebben een kleiner brein. Volgens onderzoek van de Universiteit van Oxford hebben mensen met een tekort aan vitamine B12 zes keer meer kans dat hun brein krimpt. En B12 zit vooral in vlees, vis en melk, producten waar vegetariërs en veganisten hun neus voor ophalen."
	gva.be (gazette van antwerpen)	Vegetariërs hebben een kleiner brein	"Vegetariërs en veganisten zijn dommer dan hun medemens."
	kassa.vara.nl	Vitamine B12 en K2 belangrijk	"Mensen met een tekort aan B12 blijken volgens deze onderzoekers zes maal zoveel kans te lopen op krimpde hersenen. " "Vooral vegetariërs en veganisten hebben een grote kans op een vitamine B12 tekort, want deze vitamine zit alleen in dierlijke producten."
	vleesmagazine.nl	Hersenen krimpen bij vegetariërs	"Wetenschappers aan de universiteit van Oxford hebben ontdekt dat mensen met een tekort aan vitamine B12 zes keer meer kans hebben op het krimpen van hun brein"

EUROPEAN FOOD SAFETY AUTHORITY (EFSA), 2008B. DAIRY AND DENTAL HEALTH.

[HTTP://WWW.EFSA.EUROPA.EU/EN/EFSAJOURNAL/PUB/787.HTM](http://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/787.htm)

EUROPEAN FOOD SAFETY AUTHORITY (EFSA), 2010A. SCIENTIFIC OPINION ON THE SUBSTANTIATION OF HEALTH CLAIMS RELATED TO DAIRY PRODUCTS.

[HTTP://WWW.EFSA.EUROPA.EU/EN/EFSAJOURNAL/PUB/2243.HTM](http://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/2243.htm)

EUROPEAN FOOD SAFETY AUTHORITY (EFSA), 2010B. SCIENTIFIC OPINION ON THE SUBSTANTIATION OF HEALTH CLAIMS RELATED TO CARBOHYDRATES IN DAIRY PRODUCTS AND LOW/REDUCED GLYCAEMIC RESPONSES.

[HTTP://WWW.EFSA.EUROPA.EU/EN/EFSAJOURNAL/PUB/1765.HTM](http://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/1765.htm)

EUROPEAN FOOD SAFETY AUTHORITY (EFSA), 2011. "GENERAL FUNCTION" HEALTH CLAIMS UNDER ARTICLE 13.

[HTTP://WWW.EFSA.EUROPA.EU/EN/NDACLAIMS/NDACLAIMS13.HTM](http://www.efsa.europa.eu/en/ndaclaims/ndaclaims13.htm)

EUROPESE COMMISSIE (EC), 2007. WITBOEK OVER EEN EU-STRATEGIE VOOR AAN VOEDING, OVERGEWICHT EN OBESITAS GERELATEERDE GEZONDHEIDSKWESTIES.

[HTTP://EC.EUROPA.EU/HEALTH/PH_DETERMINANTS/LIFE_STYLE/NUTRITION/DOCUMENTS/NUTRITION_WP_NL.PDF](http://ec.europa.eu/health/ph_determinants/life_style/nutrition/documents/nutrition_wp_nl.pdf)

EUROPESE COMMISSIE (EC), 2008. HET SCHOOLMELK PROGRAMMA.

[HTTP://EC.EUROPA.EU/AGRICULTURE/DRINKITUP/THE_SCHOOL_MILK_PROGRAMME_NL.HTM](http://ec.europa.eu/agriculture/drinkitup/the_school_milk_programme_nl.htm)

EUROPESE GEMEENSCHAP (EG), 2006. VERORDENING NR. 1924/2006 INZAKE VOEDINGS- EN GEZONDHEIDSCLAIMS VOOR LEVENSMIDDELEN.

[HTTP://EUR-LEX.EUROPA.EU/LEXURISERV/LEXURISERV.DO?URI=OJ:L:2006:404:0009:0025:NL:PDF](http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?uri=OJ:L:2006:404:0009:0025:NL:PDF)

[HTTP://EUROPA.EU/LEGISLATION_SUMMARIES/CONSUMERS/PRODUCT_LABELLING_AND_PACKAGING/L21306_NL.HTM](http://europa.eu/legislation_summaries/consumers/product_labelling_and_packaging/l21306_nl.htm)

EUROPESE GEMEENSCHAP (EG), 2008. VERORDENING NR. 657/2008 HOUDENDE BEPALINGEN VOOR DE UITVOERING VAN VERORDENING (EG) NR. 1234/2007 VAN DE RAAD TEN AANZIEN VAN DE TOEKENNING VAN COMMUNAUTAIRE STEUN VOOR DE VERSTREKKING VAN MELK EN BEPAALDE ZUIVELPRODUCTEN AAN LEERLINGEN IN ONDERWIJSINSTELLINGEN.

[HTTP://EUR-LEX.EUROPA.EU/LEXURISERV/LEXURISERV.DO?URI=OJ:L:2008:183:0017:0026:NL:PDF](http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?uri=OJ:L:2008:183:0017:0026:NL:PDF)

FAOSTAT, 2003. KAAS- EN MELKCONSUMPTIE IN KILOGRAM PER CAPITA PER JAAR VOOR ALLE LANDEN. BEZOCHT OP 29 NOVEMBER 2009.

[HTTP://FAOSTAT.FAO.ORG/SITE/610/DESKTOPDEFAULT.ASPX?PAGEID=610](http://faostat.fao.org/site/610/DesktopDefault.aspx?PageID=610)

FEWELL, 2007. THE IMPACT OF RESIDUAL AND UNMEASURED CONFOUNDING IN EPIDEMIOLOGIC STUDIES: A SIMULATION STUDY

[HTTP://AJE.OXFORDJOURNALS.ORG/CONTENT/166/6/646.FULL](http://aje.oxfordjournals.org/content/166/6/646.full)

FRIESLANDCAMPINA, 2010. GROOTSTE ZUIVELCOÖPERATIES TER WERELD.

[HTTP://WWW.FRIESLANDCAMPINA.COM/NEDERLANDS/ABOUT-MILK/WIKI-A-Z-INDEX/NL/G/GROOTSTE-ZUIVELCOOPERATIES-TER-WERELD.ASPX](http://www.frieslandcampina.com/nederlands/about-milk/wiki-a-z-index/nl/g/grootste-zuivelcooperaties-ter-wereld.aspx)

FRIESLANDCAMPINA INSTITUUT, 2010. HET CAMPINA INSTITUTE BRENGT WETENSCHAP EN ZUIVEL SAMEN .

[HTTP://WWW.CAMPINA-INSTITUTE.NL/NEDERLANDS/OVER-ONS.ASPX](http://www.campina-institute.nl/nederlands/over-ons.aspx)

GARDNER, 2007. COMPARISON OF THE ATKINS, ZONE, ORNISH, AND LEARN DIETS FOR CHANGE IN WEIGHT AND RELATED RISK FACTORS AMONG OVERWEIGHT PREMENOPAUSAL WOMEN: THE A TO Z WEIGHT LOSS STUDY: A RANDOMIZED TRIAL. [INCL ERRATUM]

[HTTP://WWW.NCBI.NLM.NIH.GOV/PUBMED/17341711?DOPT=ABSTRACT&OTOOL=STANFORD](http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/17341711?dopt=abstract&otool=stanford)

GERMAN, 2009. A REAPPRAISAL OF THE IMPACT OF DAIRY FOODS AND MILK FAT ON CARDIOVASCULAR DISEASE RISK.

[HTTP://WWW.SPRINGERLINK.COM/CONTENT/5W8G17N3L5511763/](http://www.springerlink.com/content/5w8g17n3l5511763/)

GLOBAL DAIRY PLATFORM (GDP, 2008). GLOBAL DAIRY PLATFORM BROCHURE.

[HTTP://WWW.GLOBALDAIRYPLATFORM.COM/SITECOLLECTIONDOCUMENTS/MARKETING-MATERIALS/FINAL%20BROCHURE.PDF](http://www.globaldairyplatform.com/sitecollectiondocuments/marketing-materials/final%20brochure.pdf)

GLOBAL DAIRY PLATFORM (GDP, 2009). WELCOME TO GLOBAL DAIRY PLATFORM.

[HTTP://WWW.GLOBALDAIRYPLATFORM.COM/PAGES/DEFAULT.ASPX](http://www.globaldairyplatform.com/pages/default.aspx)

GLOBAL DAIRY PLATFORM (GDP, 2010). ABOUT GDP.

[HTTP://WWW.GLOBALDAIRYPLATFORM.COM/WHO-WE-ARE/PAGES/WHO-WE-ARE.ASPX](http://www.globaldairyplatform.com/who-we-are/pages/who-we-are.aspx)

GEZONDHEIDSRAAD, 2001. VOEDINGSNORMEN ENERGIE, EIWITTEN, VETTEN EN VERTEERBARE KOOLHYDRATEN.

[HTTP://WWW.GEZONDHEIDSRAAD.NL/SITES/DEFAULT/FILES/01@19NR2.PDF](http://www.gezondheidsraad.nl/sites/default/files/01@19nr2.pdf)

GEZONDHEIDSRAAD, 2003. OVERGEWICHT EN OBESITAS.

[HTTP://WWW.GEZONDHEIDSRAAD.NL/SITES/DEFAULT/FILES/03@07N.PDF](http://www.gezondheidsraad.nl/sites/default/files/03@07n.pdf)

GEZONDHEIDSRAAD, 2006. RICHTLIJNEN GOEDE VOEDING 2006.

[HTTP://WWW.GEZONDHEIDSRAAD.NL/SITES/DEFAULT/FILES/2006@21N.PDF](http://www.gezondheidsraad.nl/sites/default/files/2006@21n.pdf)

HARMAN, 2009. INCREASED DIETARY CHOLESTEROL DOES NOT INCREASE PLASMA LOW DENSITY LIPOPROTEIN WHEN ACCOMPANIED BY AN ENERGY-RESTRICTED DIET AND WEIGHT LOSS

[HTTP://WWW.NCBI.NLM.NIH.GOV/PUBMED/18726564](http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/18726564)

HIDDINK, 2000. VOEDINGSVOORLICHTING IN BEWEGING: OP ZOEK NAAR EFFECTIVITEIT (INAUGURELE REDE).

[HTTP://EDEPOT.WUR.NL/32758](http://edepot.wur.nl/32758)

HODGSON, 2006. PARTIAL SUBSTITUTION OF CARBOHYDRATE INTAKE WITH PROTEIN INTAKE FROM LEAN RED MEAT LOWERS BLOOD PRESSURE IN HYPERTENSIVE PERSONS

[HTTP://WWW.AJCN.ORG/CGI/CONTENT/FULL/83/4/780](http://www.ajcn.org/cgi/content/full/83/4/780)

HOOIJDONK, 2007. MELK: VAN GROND TOT GEZOND

[HTTP://LIBRARY.WUR.NL/WAY/BESTANDEN/CLC/1860753.PDF](http://library.wur.nl/wa/bestanden/clc/1860753.pdf)

ISO, 1999. PROSPECTIVE STUDY OF CALCIUM, POTASSIUM, AND MAGNESIUM INTAKE AND RISK OF STROKE IN WOMEN.

[HTTP://STROKE.AHAJOURNALS.ORG/CGI/CONTENT/SHORT/30/9/1772](http://stroke.ahajournals.org/cgi/content/short/30/9/1772)

JAKUBOWICZ, 2008. THE BIG BREAKFAST DIET

[HTTP://IN.REUTERS.COM/ARTICLE/IDINCOL05148920080620](http://in.reuters.com/article/idINCOL05148920080620)

JOHANSSON, 2010. SERUM B VITAMIN LEVELS AND RISK OF LUNG CANCER

[HTTP://JAMA.AMA-](http://jama.ama-)

[ASSN.ORG/CGI/CONTENT/ABSTRACT/303/23/2377?MAXTOSHOW=&HITS=10&RESULTFORMAT=&FULLTEXT=%22INTERNATIONAL+AGENCY+FOR+RESEARCH+ON+CANCER%22&SEARCHID=1&FIRSTINDEX=0&SORTSPEC=DATE&RESOURCETYPE=HWCIT](http://ASN.ORG/CGI/CONTENT/ABSTRACT/303/23/2377?MAXTOSHOW=&HITS=10&RESULTFORMAT=&FULLTEXT=%22INTERNATIONAL+AGENCY+FOR+RESEARCH+ON+CANCER%22&SEARCHID=1&FIRSTINDEX=0&SORTSPEC=DATE&RESOURCETYPE=HWCIT)

LARSSON, 2006. PROCESSED MEAT CONSUMPTION AND STOMACH CANCER RISK: A META-ANALYSIS
[HTTP://JNCI.OXFORDJOURNALS.ORG/CONTENT/98/15/1078.FULL](http://JNCI.OXFORDJOURNALS.ORG/CONTENT/98/15/1078.FULL)

LESSER ET AL, 2007. RELATIONSHIP BETWEEN FUNDING SOURCE AND CONCLUSION AMONG NUTRITION-RELATED SCIENTIFIC ARTICLES
[HTTP://WWW.PLOSMEDICINE.ORG/ARTICLE/INFO:DOI/10.1371/JOURNAL.PMED.0040005](http://WWW.PLOSMEDICINE.ORG/ARTICLE/INFO:DOI/10.1371/JOURNAL.PMED.0040005)

LORENZEN, 2006. CALCIUM SUPPLEMENTATION FOR 1 Y DOES NOT REDUCE BODY WEIGHT OR FAT MASS IN YOUNG GIRLS
[HTTP://WWW.AJCN.ORG/CGI/CONTENT/ABSTRACT/83/1/18](http://WWW.AJCN.ORG/CGI/CONTENT/ABSTRACT/83/1/18)

KATAN, 2007. DOES INDUSTRY SPONSORSHIP UNDERMINE THE INTEGRITY OF NUTRITION RESEARCH?
[HTTP://WWW.PLOSMEDICINE.ORG/ARTICLE/INFO:DOI/10.1371/JOURNAL.PMED.0040006](http://WWW.PLOSMEDICINE.ORG/ARTICLE/INFO:DOI/10.1371/JOURNAL.PMED.0040006)

KATAN, 2010. HOE MELKVET GEZOND WORDT (NRC COLUMN, 30 JANUARI 2010)
[HTTP://WWW.MKATAN.NL/COLUMNS-EN-KRANTEN/NRC-COLUMNS/312-HOE-MELKVET-GEZOND-WORDT.HTML](http://WWW.MKATAN.NL/COLUMNS-EN-KRANTEN/NRC-COLUMNS/312-HOE-MELKVET-GEZOND-WORDT.HTML)

KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN (KNAW), NEDERLANDSE ORGANISATIE VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK (NWO), VERENIGING VAN UNIVERSITEITEN (VSNU), 2001. NOTITIE WETENSCHAPPELIJKE INTEGRITEIT.
[HTTP://WWW.KNAW.NL/SMARTSITE.DWS?LANG=ENG&ID=26101&PUB=20011082](http://WWW.KNAW.NL/SMARTSITE.DWS?LANG=ENG&ID=26101&PUB=20011082)

KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN (KNAW), 2005. WETENSCHAP OP BESTELLING.
[HTTP://WWW.KNAW.NL/CONTENT/INTERNET_KNAW/PUBLICATIES/PDF/20051083.PDF](http://WWW.KNAW.NL/CONTENT/INTERNET_KNAW/PUBLICATIES/PDF/20051083.PDF)

KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN (KNAW), 2010. WETENSCHAPPELIJKE INTEGRITEIT.
[HTTP://WWW.KNAW.NL/CONTENT/INTERNET_KNAW/PUBLICATIES/PDF/20101046.PDF](http://WWW.KNAW.NL/CONTENT/INTERNET_KNAW/PUBLICATIES/PDF/20101046.PDF)

MAANEN, HANS VAN, 2007. HOOR EN WEDERHOOR IN DE WETENSCHAPSJOURNALISTIEK. REDE UITGESPROKEN TER GELEGENHEID VAN DE UITREIKING VAN DE GLAZEN GRIFFIOEN, FELIX MERITIS, AMSTERDAM
[HTTP://WWW.VANMAANEN.ORG/HANS/ARTIKELEN/GRIFFIOEN.PDF](http://WWW.VANMAANEN.ORG/HANS/ARTIKELEN/GRIFFIOEN.PDF)

MALAGUARNERA, 2007. L-CARNITINE TREATMENT REDUCES SEVERITY OF PHYSICAL AND MENTAL FATIGUE AND INCREASES COGNITIVE FUNCTIONS IN CENTENARIANS: A RANDOMIZED AND CONTROLLED CLINICAL TRIAL
[HTTP://WWW.AJCN.ORG/CGI/CONTENT/ABSTRACT/86/6/1738](http://WWW.AJCN.ORG/CGI/CONTENT/ABSTRACT/86/6/1738)

MANCHESTER METROPOLITAN UNIVERSITY (MMU), 2010. 'SUPERFOODS' RESEARCH - BENEFITS OF EGGS ANALYSED.
[HTTP://WWW.MMU.AC.UK/NEWS/ARTICLES/1232/](http://WWW.MMU.AC.UK/NEWS/ARTICLES/1232/)

MCCARRON, 2004. ESTIMATED HEALTHCARE SAVINGS ASSOCIATED WITH ADEQUATE DAIRY FOOD INTAKE. AMERICAN JOURNAL OF HYPERTENSION
[HTTP://WWW.NCBI.NLM.NIH.GOV/PUBMED/14700520](http://WWW.NCBI.NLM.NIH.GOV/PUBMED/14700520)
[HTTP://WWW.NATURE.COM/AJH/JOURNAL/V17/N1/FULL/AJH200417A.HTML](http://WWW.NATURE.COM/AJH/JOURNAL/V17/N1/FULL/AJH200417A.HTML)

MEHEDINT, 2010. CHOLINE DEFICIENCY ALTERS GLOBAL HISTONE METHYLATION AND EPIGENETIC MARKING AT THE RE1 SITE OF THE CALBINDIN 1 GENE

[HTTP://WWW.FASEBJ.ORG/CGI/CONTENT/ABSTRACT/24/1/184](http://www.fasebj.org/cgi/content/abstract/24/1/184)

MINISTERIE VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP (MINOCW), 2007. WETENSCHAPSBUDGET 2004.

[HTTP://IKREGEER.NL/DOCUMENT/KST-29338-68](http://ikregeer.nl/document/kst-29338-68)

MINISTERIE VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP (MINOCW), 2008A. ANTWOORDEN OP SCHRIFTELIJKE VRAGEN OVER SPONSORING VAN HOOGLERAREN.

[HTTP://WWW.RIJKSOVERHEID.NL/DOCUMENTEN-EN-PUBLICATIES/KAMERSTUKKEN/2008/05/14/KAMERVRAGEN-VAN-HET-KAMERLID-THIEME-PVDD-OVER-SPONSORING-VAN-HOOGLERAREN.HTML](http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2008/05/14/kamervragen-van-het-kamerlid-thieme-pvdd-over-sponsoring-van-hoogleraren.html)

MINISTERIE VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP (MINOCW), 2008B. NEVENFUNCTIES VAN WETENSCHAPPELIJK PERSONEEL EN DE POSITIE VAN BIJZONDERE HOOGLERAREN.

[HTTP://WWW.RIJKSOVERHEID.NL/DOCUMENTEN-EN-PUBLICATIES/KAMERSTUKKEN/2008/09/26/NEVENFUNCTIES-VAN-WETENSCHAPPELIJK-PERSONEEL-EN-DE-POSITIE-VAN-BIJZONDERE-HOOGLERAREN.HTML](http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2008/09/26/nevenfuncties-van-wetenschappelijk-personeel-en-de-positie-van-bijzondere-hoogleraren.html)

MINISTERIE VAN ONDERWIJS, CULTUUR EN WETENSCHAP (MINOCW), 2009. ANTWOORD OP VRAGEN OVER HET OPENBAAR MAKEN VAN NEVENFUNCTIESVAN HOOGLERAREN.

[HTTPS://ZOEK.OFFICIELEBEKENDMAKINGEN.NL/AH-TK-20082009-1634.PDF](https://zoek.officielebekendmakingen.nl/AH-TK-20082009-1634.pdf)

MUTUNGI, 2008. DIETARY CHOLESTEROL FROM EGGS INCREASES PLASMA HDL CHOLESTEROL IN OVERWEIGHT MEN CONSUMING A CARBOHYDRATE-RESTRICTED DIET

[HTTP://JN.NUTRITION.ORG/CGI/CONTENT/FULL/138/2/272](http://jn.nutrition.org/cgi/content/full/138/2/272)

NAKAMURA, 2009. DIETARY HABITS IN MIDDLE AGE AND FUTURE CHANGES IN ACTIVITIES OF DAILY LIVING – NIPPON DATA80

[HTTP://CONTENT.KARGER.COM/PRODUKTEDB/PRODUKTE.ASP?TYP=PDF&DOI=235906](http://content.karger.com/produkteDB/produkte.asp?typ=pdf&doi=235906)

NEDERLANDSE ORGANISATIE VOOR WETENSCHAPPELIJK ONDERWIJS (NWO), 2010. GEDRAGSCODE BELANGENVERSTRENGELING NWO.

[HTTP://WWW.NWO.NL/NWOHOME.NSF/PAGES/NWOP_6CYFSB](http://www.nwo.nl/nwohome.nsf/pages/nwop_6cyfsb)

NEDERLANDS OBSERVATORIUM VAN WETENSCHAP EN TECHNOLOGIE (NOWT), 2010. WETENSCHAPS- EN TECHNOLOGIE- INDICATOREN 2010

[HTTP://WWW.NOWT.NL/NIEUWSTE_RAPPORT.PHP](http://www.nowt.nl/nieuwste_rapport.php)

NEDERLANDSE ZUIVEL ORGANISATIE (NZO), 2009. ZUIVEL SPEELT MOGELIJK ROL IN VOORKOMEN OVERGEWICHT.

[HTTP://WWW.NZO.NL/?STORE=NIEUWS_ARCHIEF_DETAIL&ID=173&PAGEID=63](http://www.nzo.nl/?store=nieuws_archief_detail&id=173&pageid=63)

NEDERLANDSE ZUIVEL ORGANISATIE (NZO), 2010A. DE NEDERLANDSE ZUIVEL ORGANISATIE.

[HTTP://WWW.NZO.NL/?PAGEID=51](http://www.nzo.nl/?pageid=51)

NEDERLANDSE ZUIVEL ORGANISATIE (NZO), 2010B. JORIS DRIEPINTER: MELK VOL VOEDINGSSTOFFEN.

[HTTP://WWW.NZO.NL/?STORE=NIEUWS_DETAIL&ID=176&PAGEID=54](http://www.nzo.nl/?store=nieuws_detail&id=176&pageid=54)

NEDERLANDSE ZUIVEL ORGANISATIE (NZO), 2010C. EU-SUBSIDIE VOOR CAMPAGNE MELK OP SCHOOL.

[HTTP://NZO.NL/?STORE=NIEUWS_DETAIL&ID=174&PAGEID=54](http://nzo.nl/?store=nieuws_detail&id=174&pageid=54)

NEDERLANDSE ZUIVEL ORGANISATIE (NZO), 2010D. THE UTRECHT GROUP.

[HTTP://WWW.NZO.NL/?PAGEID=81](http://www.nzo.nl/?PAGEID=81)

NRC HANDELSBLAD, 2010. 'WAGENINGEN' GAAT NIET VRIJUIT.

[HTTP://WWW.DUURZAMEVEETEELT.NL/SITE/DOCS/STRUUK%20NRC%20VEEHOUDERIJ%201%20JUNI%202010.PDF](http://www.duurzameveeteelt.nl/site/docs/struik%20nrc%20veehouderij%201%20juni%202010.pdf)

POLS, 2009. CHILDHOOD DAIRY AND CALCIUM INTAKE AND CARDIOVASCULAR MORTALITY IN ADULTHOOD: 65-Y FOLLOW-UP OF THE BOYD ORR COHORT

[HTTP://HEART.BMJ.COM.EZPROXY.LEIDENUNIV.NL:2048/CONTENT/95/19/1600.FULL](http://heart.bmj.com.ezproxy.leidenuniv.nl:2048/content/95/19/1600.full)

RADBOD UNIVERSITEIT NIJMEGEN (RUN), 2010. JAARVERSLAG 2009.

[HTTP://WWW.RU.NL/PUBLISH/PAGES/566471/RU_JV_2010_LR.PDF](http://www.ru.nl/publish/pages/566471/ru_jv_2010_lr.pdf)

RATHENAU INSTITUUT, 2001. HOE OORDELEN WE OVER DE VEEHOUDERIJ?

[HTTP://WWW.RATHENAU.NL/FILES/WED078-OORDELENVEEHOUDERIJ-2001.PDF](http://www.rathenau.nl/files/WED078-OORDELENVEEHOUDERIJ-2001.pdf)

RIJKSINSTITUUT VOOR VOLKSGEZONDHEID EN MILIEU (RIVM), 2004A. RESULTATEN VAN DE VOEDSELCONSUMPTIEPEILING 2003.

[HTTP://WWW.RIVM.NL/BIBLIOTHEEK/RAPPORTEN/350030002.PDF](http://www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/350030002.pdf)

RIJKSINSTITUUT VOOR VOLKSGEZONDHEID EN MILIEU (RIVM), 2004B. ONS ETEN GEMETEN, GEZONDE VOEDING EN VEILIG VOEDSEL IN NEDERLAND.

[HTTP://WWW.RIVM.NL/BIBLIOTHEEK/RAPPORTEN/270555007.PDF](http://www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/270555007.pdf)

RIJKSINSTITUUT VOOR VOLKSGEZONDHEID EN MILIEU (RIVM), 2007. KWANTIFICEREN VAN DE GEZONDHEIDSEFFECTEN VAN VOEDING.

[HTTP://WWW.RIVM.NL/BIBLIOTHEEK/RAPPORTEN/350080001.PDF](http://www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/350080001.pdf)

RUXTON, 2010. THE NUTRITIONAL PROPERTIES AND HEALTH BENEFITS OF EGGS

[HTTP://WWW.EMERALDINSIGHT.COM/INSIGHT/VIEWCONTENTITEM.DO?CONTENTTYPE=ARTICLE&CONTENTID=1863985](http://www.emeraldinsight.com/insight/viewContentItem.do?contentType=ARTICLE&CONTENTID=1863985)

SAIGA-EGUSA, 2009. ANTIHYPERTENSIVE EFFECTS AND ENDOTHELIAL PROGENITOR CELL ACTIVATION BY INTAKE OF CHICKEN COLLAGEN HYDROLYSATE IN PRE- AND MILD-HYPERTENSION

[HTTP://WWW.JSTAGE.JST.GO.JP/ARTICLE/BBB/73/2/422/PDF](http://www.jstage.jst.go.jp/article/BBB/73/2/422/pdf)

SHIMAZAKI, 2009. INTAKE OF DAIRY PRODUCTS AND PERIODONTAL DISEASE: THE HISAYAMA STUDY

[HTTP://WWW.JOPONLINE.ORG/DOI/ABS/10.1902/JOP.2008.070202](http://www.joponline.org/doi/abs/10.1902/jop.2008.070202)

SIRI-TARINO, 2010. META-ANALYSIS OF PROSPECTIVE COHORT STUDIES EVALUATING THE ASSOCIATION OF SATURATED FAT WITH CARDIOVASCULAR DISEASE

[HTTP://WWW.AJCN.ORG/CGI/CONTENT/SHORT/AJCN.2009.27725V1](http://www.ajcn.org/cgi/content/short/ajcn.2009.27725v1)

SOEDAMAH-MUTHU, 2010. MILK AND DAIRY CONSUMPTION AND INCIDENCE OF CARDIOVASCULAR DISEASES AND ALL-CAUSE MORTALITY: DOSE-RESPONSE META-ANALYSIS OF PROSPECTIVE COHORT STUDIES

[HTTP://WWW.AJCN.ORG/CONTENT/EARLY/2010/11/10/AJCN.2010.29866.ABSTRACT?SID=AF83C01E-B3F0-4AAB-84DD-C490548D7053](http://www.ajcn.org/content/early/2010/11/10/ajcn.2010.29866.abstract?SID=AF83C01E-B3F0-4AAB-84DD-C490548D7053)

SYMONS, 2007. AGING DOES NOT IMPAIR THE ANABOLIC RESPONSE TO A PROTEIN-RICH MEAL

[HTTP://WWW.AJCN.ORG/CGI/CONTENT/ABSTRACT/86/2/451?MAXTOSHOW=&HITS=10&HITS=10&RESULTFORMAT=&AUTHOR1=PADDON-JONES&SEARCHID=1&FIRSTINDEX=0&SORTSPEC=RELEVANCE&RESOURCE TYPE=HWCIT](http://www.ajcn.org/cgi/content/abstract/86/2/451?maxtoshow=&hits=10&hits=10&resultformat=&author1=paddon-jones&searchid=1&firstindex=0&sortspec=relevance&resourcetype=hwcit)

STUURGROEP TECHNOLOGY ASSESSMENT (STA), 2006. WIE BETAALT BEPAALT? ADVIES AAN DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUUR EN VOEDSELKwaliteit OVER DE NOODZAAK VAN ONAFHANKELIJKHEID EN DIVERSITEIT VAN HET WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK.

[HTTP://WWW.STUURGROEPTA.NL/RAPPORTEN/ADVIESONAFH_RAPPORT.PDF](http://www.stuurgroepsta.nl/rapporten/adviesonafh_rapport.pdf)

SZWAJECER, 2007. THE PREGNANCY: TIME FOR A NEW BEGINNING! : EXPLORING OPPORTUNITIES AND CHALLENGES FOR HEALTHY NUTRITION PROMOTION.

[HTTP://EDEPOT.WUR.NL/2285](http://edepot.wur.nl/2285)

TEEGARDEN, 2003. DAIRY PRODUCT COMPONENTS AND WEIGHT REGULATION.

[HTTP://JN.NUTRITION.ORG/CONTENT/133/1/243S.FULL](http://jn.nutrition.org/content/133/1/243S.full)

TRUSWELL, 2008. CREATING SUPPORTIVE ENVIRONMENTS FOR NUTRITION GUIDANCE: TOWARDS A SYNERGY BETWEEN PRIMARY CARE AND PUBLIC HEALTH.

[HTTP://FAMPRA.OXFORDJOURNALS.ORG/CONTENT/25/SUPPL_1/I7.FULL](http://fampra.oxfordjournals.org/content/25/suppl_1/i7.full)

UNIVERSITY OF TEXAS MEDICAL BRANCH (UTMB), 2007A. WHERE'S THE BEEF? NOT ENOUGH OF IT IS ON ELDERS' PLATES, MUSCLE-METABOLISM STUDY SUGGESTS.

[HTTP://WWW.EUREKALERT.ORG/PUB_RELEASES/2007-08/UOTM-WTB080807.PHP](http://www.eurekalert.org/pub_releases/2007-08/uotm-wtb080807.php)

UNIVERSITY OF TEXAS MEDICAL BRANCH (UTMB), 2007B. SEALY CENTER ON AGING (NIEUWSBRIEF UTMB).

[HTTP://WWW.UTMB.EDU/SCOA/NEWSLETTERS/2007_FALL.PDF](http://www.utmb.edu/scoa/newsletters/2007_fall.pdf)

UNIVERSITY OF SURREY (UoS), 2009. TWO-EGG DIET CRACKS CHOLESTEROL ISSUE.

[HTTP://WWW2.SURREY.AC.UK/MEDIACENTRE/PRESS/2009/2840_TWOEGG_DIET_CRACKS_CHOLESTEROL_ISSUE.H
TM](http://www2.surrey.ac.uk/mediacentre/press/2009/2840_twoegg_diet_cracks_cholesterol_issue.htm)

UNIVERSITY OF ALBERTA (UOA), 2010. PROFIELPAGINA SPENCER PROCTOR.

[HTTP://WWW.ALES.UALBERTA.CA/AFNS/FACULTYANDSTAFF/ACADEMICSTAFFPROFILES/SPENCERPROCTOR.ASPX](http://www.ales.ualberta.ca/afns/facultyandstaff/academicstaffprofiles/spencerproctor.aspx)

VANDERWAL, 2008. EGG BREAKFAST ENHANCES WEIGHT LOSS

[HTTP://WWW.NATURE.COM/IJO/JOURNAL/V32/N10/ABS/IJO2008130A.HTML](http://www.nature.com/ijo/journal/v32/n10/abs/ijo2008130a.html)

VERENIGING VAN UNIVERSITEITEN (VSNU), 2004. NEDERLANDSE GEDRAGSCODE WETENSCHAPSBEOEFENING.

[HTTP://WWW.VSNU.NL/WEB/FILE?UUI D=0903FA90-913F-40D4-A125-3175AE72BFCC&OWNER=4A1B8A69-
9094-46CB-8F66-B40CC044A05A](http://www.vsnul.nl/web/file?uuiD=0903FA90-913F-40D4-A125-3175AE72BFCC&OWNER=4A1B8A69-9094-46CB-8F66-B40CC044A05A)

VERENIGING VAN UNIVERSITEITEN (VSNU), 2010A. RIJKSBIJDRAGE.

[HTTP://WWW.VSNU.NL/BELEIDSTERREINEN/BEKOSTIGING/RIJKSBIJDRAGE.HTM](http://www.vsnul.nl/beleidsterreinen/bekostiging/rijksbijdrage.htm)

VERENIGING VAN UNIVERSITEITEN (VSNU), 2010B. GROEI VAN OMVANG DERDE GELDSTROOM.

[HTTP://WWW.VSNU.NL/WEB/SHOW/ID=89163/LANGID=43](http://www.vsnul.nl/web/show/id=89163/langid=43)

VOEDING NU, 2008. NATUURLIJKE TRANSVETZUREN: GROEIENDE CONSENSUS OVER IRRELEVANTIE VOOR DE VOLKSGEZONDHEID.

[HTTP://WWW.NZO.NL/IMAGES/PDF/ARTIKELVOEDINGNU.PDF](http://www.nzo.nl/images/pdf/artikelvoedingnu.pdf)

VOEDINGSMAGAZINE, 2003A. HEELSUM-NETWERK BEVORDERT VOEDINGSVOORLICHTING DOOR HUISARTS. PROCEEDINGS HEELSUM III GEPUBLICEERD IN AJCN.

[HTTP://WWW.VOEDINGSMAGAZINE.NL/ARTIKEL.ASP?ID=424&UITGAVEID=31](http://www.voedingmagazine.nl/artikel.asp?id=424&uitgaveid=31)

VOEDINGSMAGAZINE, 2003B. 'VOEDING MOET VASTE PLEK KRIJGEN IN HUISARTSGENEESKUNDE'

[HTTP://WWW.ZUIVELENGEZONDHEID.NL/?PAGEID=134&STORE=VM_ARTIKEL_DETAIL&ARTIKEL.ID=405](http://www.zuivelengezondheid.nl/?pageid=134&store=vm_artikel_detail&artikelen.id=405)

VOEDINGSMAGAZINE, 2010. COLOFON.

[HTTP://WWW.VOEDINGSMAGAZINE.NL/COLOFON.ASP](http://www.voedingmagazine.nl/colofon.asp)

VOEDSEL EN WARENAUTORITEIT (VWA), 2009. ADVIES BUREAU RISICOBEOORDELING INZAKE KEUKENZOUTINNAME VAN NEDERLANDSE KINDEREN.

[HTTP://WWW.VWA.NL/CDLPUB/SERVLET/CDLSERVLET?P_FILE_ID=46704](http://www.vwa.nl/cdpub/servlet/cdlservlet?p_file_id=46704)

VOGIATZOGLOU, 2008. VITAMIN B12 STATUS AND RATE OF BRAIN VOLUME LOSS IN COMMUNITY-DWELLING ELDERLY

[HTTP://WWW.NEUROLOGY.ORG/CGI/CONTENT/ABSTRACT/71/11/826](http://www.neurology.org/cgi/content/abstract/71/11/826)

VOLKSKRANT, 2007. VOLKSKRANT-COLUMNIST VAN MAANEN WINT KNAW-PRIJS.

[HTTP://WWW.VOLKSKRANT.NL/VK/NL/2672/WETENSCHAP-GEZONDHEID/ARTICLE/DETAIL/835517/2007/03/09/VOLKSKRANT-COLUMNIST-VAN-MAANEN-WINT-KNAW-PRIJS.DHTML](http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2672/wetenschap-gezondheid/article/detail/835517/2007/03/09/volkskrant-columnist-van-maanen-wint-knaw-prijs.dhtml)

VOLKSKRANT, 2008A. EEN PROFESSOR VAN WC-EEND.

[HTTP://WWW.VOLKSKRANT.NL/ARCHIEF_GRATIS/ARTICLE606756.ECE/EEN_PROFESSOR_VAN_WC-EEND](http://www.volkskrant.nl/archief_gratis/article606756.ece/een_professor_van_wc-eend)

VOLKSKRANT, 2008B. BIJBAAN PROFESSOR VOORTAAN OPENBAAR.

[HTTP://WWW.VOLKSKRANT.NL/VK/NL/2686/BINNENLAND/ARTICLE/DETAIL/927016/2008/04/14/BIJBAAN-PROFESSOR-VOORTAAN-OPENBAAR.DHTML](http://www.volkskrant.nl/vk/nl/2686/binnenland/article/detail/927016/2008/04/14/bijbaan-professor-voortaan-openbaar.dhtml)

VOLKSKRANT, 2011. WAGENINGS POTENTIEEL.

[HTTP://STATIC.OW.LY/DOCS/20110618_SECTIONVKN13_PAGE002_ARTICLE5_GZO.PDF](http://static.ow.ly/docs/20110618_SECTIONVKN13_PAGE002_ARTICLE5_GZO.PDF)

VONK (2010). PLEIDOOI VOOR EEN DUURZAME VEEHOUDERIJ. EINDE AAN DE GEORGANISEERDE ONVERANTWOORDELIJKHEID.

[HTTP://WWW.DUURZAMEVEETEELT.NL/PLEIDOOI_VOOR_DUURZAME_VEEHOUDERIJ](http://www.duurzameveeteelt.nl/pleidooi_voor_duurzame_veehouderij)

WERELDGEZONDHEIDSORGANISATIE (WHO), 2008. ESTIMATING THE CARDIOVASCULAR MORTALITY BURDEN ATTRIBUTABLE TO THE EUROPEAN COMMON AGRICULTURAL POLICY ON DIETARY SATURATED FATS

[HTTP://WWW.WHO.INT/BULLETIN/VOLUMES/86/7/08-053728.PDF](http://www.who.int/bulletin/volumes/86/7/08-053728.pdf)

WAGENINGEN UNIVERSITEIT EN RESEARCHCENTRUM (WUR), 2005. SCHREEUWEN OM ZUIVEL. WAGENINGS COMMENTAAR.

VIA [HTTP://WWW.ZUIVELOFFLINE.NL/WURCOMMENTAAROPZUIVEL.HTML](http://www.zuivelloffline.nl/wurcommentaaropzuivel.html)

WAGENINGEN UNIVERSITEIT EN RESEARCHCENTRUM (WUR), 2007. MELK ONMISKENBAAR GEZOND VOOR DE MENS.

[HTTP://WWW.WUR.NL/NL/NIEUWSAGENDA/ARCHIEF/NIEUWS/2007/MELK ONMISKENBAAR GEZOND VOOR DE MENS.HTM](http://www.wur.nl/nl/nieuwsagenda/archief/nieuws/2007/melk_onmiskenaar_gezond_voor_de_mens.htm)

WAGENINGEN UNIVERSITEIT EN RESEARCHCENTRUM (WUR), 2008. DE WAGENINGSE GEDRAGSCODE WETENSCHAPSBEOEFENING.

[HTTP://DOCUMENTS.PLANT.WUR.NL/WUR/WAGENINGSE-GEDRAGSCODE-WETENSCHAPSBEOEFENING.PDF](http://documents.plant.wur.nl/wur/wageningse-gedragscode-wetenschapsbeoefening.pdf)

WAGENINGEN UNIVERSITEIT EN RESEARCHCENTRUM (WUR), 2010A. JAARVERSLAG 2009.

[HTTP://WWW.WAGENINGENUNIVERSITY.NL/NL/OVER/FEITENCIJFERS/](http://www.wageningenuniversity.nl/nl/over/feitencijfers/)

WAGENINGEN UNIVERSITEIT EN RESEARCHCENTRUM (WUR), 2010B. MELK GOED TEGEN HART- EN VAATZIEKTEN.

[HTTP://WWW.WAGENINGENUNIVERSITY.NL/NL/NIEUWSAGENDA/NIEUWS/JORIS101125.HTM](http://www.wageningenuniversity.nl/nl/nieuwsagenda/nieuws/joris101125.htm)

WAGENINGEN UNIVERSITEIT EN RESEARCHCENTRUM (WUR), 2010C. DRINK YOUR MILK: STILL GOOD ADVICE.

[HTTP://RESOURCE.WUR.NL/EN/WETENSCHAP/DETAIL/DRINK YOUR MILK STILL GOOD ADVICE/](http://resource.wur.nl/en/wetenschap/detail/drink_your_milk_still_good_advice/)

WAGENINGEN UNIVERSITEIT EN RESEARCHCENTRUM (WUR), 2011A. JORIS DRIEPINTER VOORKOMT HARTZIEKTEN. IN WAGENINGEN WORLD (MAGAZINE), NR 1.

[HTTP://DOCUMENTS.PLANT.WUR.NL/WUR/WAGENINGENWORLD_0111_NL.PDF](http://documents.plant.wur.nl/wur/wageningenworld_0111_nl.pdf)

WAGENINGEN UNIVERSITEIT EN RESEARCHCENTRUM (WUR), 2011B. BACTERIE TEGEN ALLERGIE

[HTTP://RESOURCE.WUR.NL/WETENSCHAP/DETAIL/BACTERIEDRANK TEGEN ALLERGIE/](http://resource.wur.nl/wetenschap/detail/bacteriedrank_tegen_allergie/)

WAGENINGEN UNIVERSITEIT EN RESEARCHCENTRUM (WUR), 2011C. LEERSTOELN WAGENINGEN UNIVERSITEIT EN HUN FINANCIERINGSBRON.

[HTTP://DOCUMENTS.PLANT.WUR.NL/WU/BRONTABELLEERSTOELN2011NL.PDF](http://documents.plant.wur.nl/wu/brontabelleerstoelen2011nl.pdf)

[HTTP://WWW.WAGENINGENUNIVERSITY.NL/NL/ONDERZOEK/LEERSTOELGROEPEN/](http://www.wageningenuniversity.nl/nl/onderzoek/leerstoelgroepen/)

WANG, 2008. TRANS-11 VACCENIC ACID DIETARY SUPPLEMENTATION INDUCES HYPOLIPIDEMIC EFFECTS IN JCR:LA-CP RATS

[HTTP://JN.NUTRITION.ORG/CONTENT/138/11/2117.FULL](http://jn.nutrition.org/content/138/11/2117.full)

ZEMEL, 2003. MECHANISMS OF DAIRY MODULATION OF ADIPOSITY.

[HTTP://JN.NUTRITION.ORG/CONTENT/133/1/252S.FULL](http://jn.nutrition.org/content/133/1/252S.full)

ZUIVEL EN GEZONDHEID (ZEG), 2009. PRESENTATIES 'VOEDING EN OVERGEWICHT: THEORIE EN PRAKTIJK. DE ROL VAN ZUIVEL'.

[HTTP://WWW.ZUIVELENGEZONDHEID.NL/?PAGEID=370](http://www.zuivelengezondheid.nl/?PAGEID=370)

ZUIVEL EN GEZONDHEID (ZEG), 2010. 'NIEUWE INZICHTEN OVER ZUIVEL(NUTRIËNTEN) EN ONZE GEZONDHEID'

[HTTP://WWW.ZUIVELENGEZONDHEID.NL/?PAGEID=373](http://www.zuivelengezondheid.nl/?PAGEID=373)

ZUIVELZICHT, 2006. SPECIAL INTERNATIONAL DAIRY SCHOOL

[HTTP://WWW.ZUIVELZICHT.NL/AFBEELDINGEN/PDF/2006/DOSSIER DAIRY%20%5BENG%5D.PDF](http://www.zuivelzicht.nl/afbeeldingen/pdf/2006/dossier_dairy%20%5BENG%5D.pdf)